

KADONNUTTA MAISEMAA ETSIMÄSSÄ
Remembrance of Landscapes Past

NINA RANTALA

KADONNUTTA MAISEMAA ETSIMÄSSÄ

Remembrance of Landscapes Past

Nina Rantalan
yhteisötaideprojekti

*A Community Art Project
by Nina Rantala*

SAAREN KARTANON JULKAISUJA 1
SAARI RESIDENCE PUBLICATIONS NO. 1

MAAHENKI

SAAREN KARTANON JULKAISUJA 1—SAARI RESIDENCE PUBLICATIONS NO. 1

Kiitokset—Acknowledgements: Se ja se ja se ja se ja se ja se ja se | Valokuvat—
Photographs: Nina Rantala | Kuvankäsittely—Photo processing: Maahenki |
Käännös—Translation: Michael Wynne-Ellis | Graafinen suunnittelu—Graphic
design: Patrik Söderlund | Paino—Printer: Karisto 2010

SISÄLLYS
Contents

HANNA NURMINEN	
Esipuhe	6
<i>Preface</i>	8
NINA RANTALA	
Lukijalle.	10
<i>Introduction</i>	12
PAULI TAPANI KARJALAINEN	
Elämämme paikat	14
ANNE HEIMO	
Maisema kätkee surun ja kärsimyksen	22
SEPPO KNUUTTILA	
Menneisyyteen katsomisen taito	44
NINA RANTALA	
Kadonnutta maisemaa etsimässä	58
PAULI TAPANI KARJALAINEN: <i>The Places in Our Life</i>	111
ANNE HEIMO: <i>Landscape Conceals Sorrow and Suffering</i>	127
SEPPO KNUUTTILA: <i>The Art of Looking at the Past</i>	127
NINA RANTALA: <i>Remembrance of Landscapes Past</i>	137
VALOKUVAT <i>Photos</i>	148

Koneen Säätiön ylläpitämän Saaren kartanon taiteilija- ja tutkijaresidenssin tarkoituksena on tarjota hedelmällinen kohtaustapaikka ja rauhallinen työskentely-ympäristö eri alojen taiteilijoille ja tutkijoille. Tavoitteena on alusta alkaen ollut myös edistää vuorovaikutusta kartanon ja sitä ympäröivän yhteisön välillä. Taiteilijaresidenssin toiminta-ajatuksen näkökulmasta tuntui luontevalta, että tätä vuoropuhelua käytäisiin nimenomaan taiteen keinoin. Siksi kartanoon palkattiin sen toiminnan alkuvaiheessa vuonna 2008 yhteisötaiteilijaksi Nina Rantala.

Käsillä olevassa julkaisussa esitellään Nina Rantalan yhdessä Mynämäen lukion oppilaiden ja Wirmo-seuran kanssa toteuttama hanke *Kadonnutta maisemaa etsimässä*. Hankkeessa tarkastelun kohteena oli yksittäisen ihmisen kokemus maisemasta ja sen muutoksesta. Esiin nousseet kadonneet maisemat saattavat monen silmissä vaikuttaa vähäpätöisiltä. Nämä näkymät edustavat kuitenkin kokijalleen merkittäviä ja rakkaitakin asioita. Teos saa myös lukijan miettimään itselleen läheisiä paikkoja tai maisemia: Yksi ajattelee kodin ikkunasta näkyvää merta kalliorantoihin ja käkkyrämäntyineen, toinen avointa peltomaisemaa. Jollekin Mynämäen keskiaikainen kivikirkko talvisessa asussaan lumen peittämänä saattaa olla ikimuistoinen näkymä, mutta rakasta voi olla myös oma takapiha lintulautoineen, puistikko lapsuuden koulutien varressa tai kaislikon suhinan ympäröimä laitur.

Maisema on myös yhteinen: maisema kantaa viestiä menneiltä sukupolvilta, ja samalla se on keskeinen osa yhteistä elinympäristöä. Mynämäen kivikirkko on ollut seudun asukkaille tärkeä maamerkki jo vuosisatojen ajan; Raukkaankosken ke-

väistä kuohua ovat ihailleet menneet ja nykyiset sukupolvet. Avoin peltomaisema on ainakin ennen kertonut pitäjän vau-
raudesta. Mutta minkälaiseksi muuttuu hankkeeseen osallis-
tuneiden mynämäkeläisnuorten maisema tulevaisuudessa?
Ympäröikö tulevia mynämäkeläisiä rikas ja monipuolinen
luonnon- ja kulttuuriympäristö vai rakentamisen muoti-ilmi-
öitä esittelevä omakotitaloslummi? Meillä kaikilla on vastuu
yhteisestä maisemasta ja siitä tarinasta, jonka se kertoo men-
neestä ja nykyisestä Mynämäestä.

Koneen Säätiö on tieteellistä tutkimusta rahoittaessaan pyr-
kinyt rohkaisemaan eri alojen tutkijoita tieteidenväliseen
vuoropuheluun ja monialaiseen kysymyksenasetteluun ajan-
kohtaisista aiheista. Tässä julkaisussa maiseman muutosta ja
sen kokemista pohditaan sekä tieteen että taiteen keinoin;
monipuolisen tarkastelun ja useiden näkökulmien ansiosta
ymmärryksemme paikkojen ja maiseman merkityksestä syve-
nee ja saamme aiheesta kokonaisvaltaisemman käsityksen.

Olen ylpeä saadessani kiittää Nina Rantalaa paneutuvaa-
ta yhteisötaiteilijan työstä, jonka tuloksena on syntynyt sekä
Kadonnutta maisemaa etsimässä -näyttely että tämä siihen
liittyvä julkaisu.

Saaren kartanossa toukokuussa 2010

HANNA NURMINEN
Koneen Säätiö, Saaren kartano

PREFACE

The purpose of the Saari manor, owned and maintained by the Kone Foundation, is to offer artists and researchers from various disciplines a stimulating meeting place and a peaceful working environment. From its inception, the aim has also been to promote a dialogue between the manor's residents and the surrounding community. In view of the nature of the Artist Residency it is logical that this dialogue be carried out by artistic means and it was for this reason that Nina Rantala joined us as Community Artist in 2008.

The publication which you now have in your hands presents the project *Remembrance of Landscapes Past* initiated by Nina Rantala in collaboration with the students of Mynämäki Upper Secondary School and the Wirmo Society. The theme of the project was the individual experience of landscape and the changes within it. Some may consider the lost landscapes discussed rather trivial, but to those who experienced them they are important, even treasured. The book also causes readers to think about the places and landscapes they cherish: One of a view from the window opening to the sea with its rocky shore and gnarled pines, another of wide open fields. To some, Mynämäki medieval church in its snowy winter raiment may be an immemorial sight, but equally as beloved is the bird-tray in the back garden, the little park passed on the way to school or the jetty amidst the rustling reeds.

Landscape is also something we share in common: it conveys messages from past generations whilst being a crucial part of our present shared and lived-in environment. Mynämäki stone church has been an important landmark to

the local people for centuries; the surging Raukkaankoski rapids in springtime have been admired by generations past and present, and, at least in time long past, the arable fields told of the community's prosperity. But what will the landscape look like in the future to the young people who took part in the project? Will the Mynämäki of tomorrow be a rich natural and cultural landscape or a chic, trendy rural Ideal Home estate? We are all responsible for the shared landscape and for the story it tells of Mynämäki past and present.

Through the financing of academic research, the Kone Foundation strives to promote a dialogue between researchers on a diversity of topical interdisciplinary issues. In this book, the writers view the experience of changes in landscape from the perspective of the arts and humanities. Thanks to this diverse treatment and variety of views, our understanding of the meaning of place and landscape is intensified and a more overall picture of the subject obtained.

I am proud to have this opportunity of thanking Nina Rantala for her dedicated work as Community Artist, which has resulted in the *Remembrance of Landscapes Past* exhibition and this publication.

Saari Manor, May 2010

HANNA NURMINEN

Executive Director

Kone Foundation, Saari Residence

Tämä on kirja maiseman tärkeydestä ihmiselle. Ylistyslaulu henkilökohtaisille kokemuksille ja jokapäiväisille maisemille, joiden ohi kiidämme autolla, mutta jotka jollekin ovat kultakimpaleita, identiteetin virstanpylväitä.

Esittelen kirjassa vuosina 2008–2009 yhdessä Mynämäen lukion kolmasluokkalaisten kanssa tekemäni yhteisötai-deprojektin *Kadonnutta maisemaa etsimässä*. Sen aiheena oli oman elinympäristön näkeminen, muutoksien havaitseminen ja maiseman omaksi kokeminen. Oppilaiden töiden ja niistä järjestetyn näyttelyn kautta hanke laajeni käsittelemään myös yhteisön jäsenten kokemuksia omista maisemistaan.

Maiseman kokeminen on aihe, jota niin tieteessä kuin taiteessakin on käsitelty. Tätä monisyistä ja syvää teemaa avaavat tässä kirjassa maantieteen professori Pauli Tapani Karjalainen Oulun yliopistosta, folkloristiikan assistentti, FT Anne Heimo Turun yliopistosta ja perinteen tutkimuksen professori Seppo Knuuttila Itä-Suomen yliopistosta.

Pauli Tapani Karjalainen kirjoittaa esseessään *Elämämme paikat* paikan eksistentiaalisista olomuodoista: miten sisäistämme maiseman, miten se tulee osaksi meitä ja samalla piiloutuu. Hän kirjoittaa ajan ja paikan sidoksista minuutemme kasvupohjana, muistamisesta ja alati muokkautuvasta elämäkerrallisuudesta, jota paikkasuhteessamme elämme.

Harvoin näemme vierustoverimme kanssa samaa maisemaa. Anne Heimo käsittelee esseessään *Maisema kätkee surun ja kärsimyksen* vuoden 1918 tapahtumia Sammatissa ja osoittaa, miten näkemäämme muokkaavat omakohtaiset kokemukset. Väitöskirjassaan hän nostaa haastattelemiensa ihmisten kokemukset maisemista yhdenveroisiksi tutkijan

puheen rinnalle. Useinkaan tavallisen ihmisen kokemusta maailmasta ei pidetä merkityksellisenä, vaan vasta asiantuntijan tulkitsemana asia on varteenotettava. Heimolle ihmisten kertomukset ovat tosia ja kertovat aina jostakin.

Seppo Knuuttila pohtii esseessään *Menneisyyteen katsomisen taito* kenttätöytä tekevän tutkijan suhdetta kohteeseensa ja yleisemminkin sitä, millä tavoin eletty, koettu ja havaittu maailma suhtautuu kuviteltuun, kehystettyyn ja menneeseen. Hänen esseensä äärellä pohdin omaa suhdettani yhteisötaiteilijana siihen yhteisöön, jonka kanssa teen työtä ja jota teoksellani tulkitsean kuten tutkija kohdettaan. Knuuttila kirjoittaa: ”Mitä eheämpään kertovaan esitykseen taiteissa ja tieteissä pyritään, sitä vahvempi on esityksen tulkitseva ote.”

Haluan tässä antaa vielä kauneimmat kiitokset projektissa minua auttaneille ihmisille ja yhteisöille:

Koneen Säätiö ja Hanna Nurminen; projektissa mukana olleet nuoret: Milena AbbasMamode, Noora Aro, Mirva Hannula, Linda Jalonen, Annika Kukkonen, Veera Lintunen, Veli-Matti Malho, Silja Nylander, Joni Peltola, Jenna Revo, Saija Sankila, Niko Vahtera, Fanni Vapola ja Ville Virtanen; Kari Ahtiainen, Anne Heimo, Jukka Kaila, Pauli Tapani Karjalainen, Seppo Knuuttila, Heli Konttinen, Anna Kortelainen, Tiina Kuhanen, Viktoria Kulmala, Mynämäen kunta, Mynämäen lukio, Pirre Naukkarinen, Hannu Salmi, Sakari Sipilä, Visa Suonpää, Patrik Söderlund, Simo Vuotinen, Michael Wynne-Ellis, Wirmo-seura, Marja Virpi, Paavo Virta ja Seija Österberg. Ja kaikki omasta maisemastaan kokemuksensa meille jakaneet haastateltavat.

*Saaren Kartanossa,
maiseman vibreydessä kesällä 2010*

NINA RANTALA

INTRODUCTION

This is a book about the importance of landscape to people. A song of praise to personal experience and the ordinary landscapes we flash past in our cars, but which to some are treasured places, the milestones of identity.

This book is about the Remembrance of Landscapes Past joint art project carried out with the third year six-formers of Mynämäki Upper Secondary School in 2008–2009. The theme concerned seeing one's own living environment, observing changes and experiencing landscapes as one's own. After the students' contributions and the resulting exhibition, the project widened to include the personal landscape experiences of members of the community.

The experiencing of landscape has been studied in both the humanities and the arts. Here this profound and complex subject is debated by Professor of Geography Pauli Tapani Karjalainen, University of Oulu, Assistant Folklorist/Folklore Tutor Anne Heimo, PhD, University of Turku and Professor of Folklore Studies Seppo Knuuttila, University of Joensuu.

In his essay, Pauli Tapani Karjalainen writes about the existential state of the places in our life: how we internalise the landscape, how it becomes a part of us and, similarly, concealed. He discusses the time-place connection as the breeding ground of our ego, of remembering and the ever-changing topobiography, of our relationship to the place in which we live.

Seldom do we see the same landscape as the next person. In her essay *Landscape conceals sorrow and suffering*, Anne Heimo deals with the 1918 Civil War in Sammatti and how what we see is shaped by our experiences. In her recent doctoral thesis she placed the experiences of landscape of the people she interviewed on a par with the researcher's voice. Most

often, ordinary people's experiences of the world are belittled until they have been interpreted by the experts. For Heimo, the stories of ordinary people are real and full of meaning.

Seppo Knuuttila in his essay *The art of looking at the past*, discusses the attitude of field workers to their subject matter and, more widely, the way in which the lived, experienced and observed world relates to the imagined, the framed and the past. His essay leads me to ponder my attitude as a community artist to the community with whom I collaborate and which interprets my works in the same vein as a researcher. Knuuttila writes: "The more complete a narrative performance in the arts or sciences attempts to be, the stronger will be its interpretive impact."

Furthermore, I would like to give my warmest thanks to all the people and organisations who have contributed to the project:

The Kone Foundation and Hanna Nurminen; The six-formers: Milena Abbas Mamode, Noora Aro, Mirva Hannula, Linda Jalonen, Annika Kukkonen, Veera Lintunen, Veli-Matti Malho, Silja Nylander, Joni Peltola, Jenna Revo, Saija Sankila, Niko Vahtera, Fanni Vapola and Ville Virtanen; Kari Ahtiainen, Anne Heimo, Jukka Kaila, Pauli Tapani Karjalainen, Seppo Knuuttila, Heli Konttinen, Anna Kortelainen, Tiina Kuhanen, Viktoria Kulmala, Mynämäki Municipality, Mynämäki Upper Secondary School, Pirre Naukkarinen, Hannu Salmi, Sakari Sipilä, Visa Suonpää, Patrik Söderlund, Simo Vuotinen, Michael Wynne-Ellis, Wirmo Society, Marja Virpi, Paavo Virta and Seija Österberg. And last but not least, all those interviewed who shared their personal experiences of landscapes.

ELÄMÄMME PAIKAT

Pauli Tapani Karjalainen

EMME elä tyhjiössä, vaan maailmamme on jaettu merkitysdellisuus. Elämämme paikat ovat tämän todellisuuden eksistentiaalisia kiintopisteitä. Näin avautuu humanistisen maantieteen paikkakysymys. Humanistimaantieteilijä ei kartoita paikkojen ulkoisia piirteitä, vaan ymmärtää paikat elettyinä ympäristöinä. Esitän määritelmän: paikka on ympäristöön heijastamiemme suhteiden merkityksellinen kokonaisuus.

Mitä koti tarkoittaa? Miten ympäristöstä tulee meille koti ja kotipaikka? Normaalien arkielämän ympyröissä emme yleensä ajattele asuntoamme meistä irrallaan olevana ja meihin nähden ulkopuolisena asiana. Tietysti silloin, kun olemme hankkimassa asuntoa, josta sitten voisi tulla kotimme, joudumme todella laskemaan neliömetrejä, ikkunoita, kaappeja... Tässä tilanteessa asuntoa sananmukaisesti mitataan. Mutta kun olemme asettuneet taloksi, tilanne muuttuu. Aiemmin ikään kuin ulkoapäin katsottu muuttuu vähitellen sisältäpäin koetuksi. Asunnosta tulee ympäristö, jossa huonekalut ja muut tavarat asettuvat oikeille paikoilleen. Nyt asuntoa ei enää mitata, vaan sitä eletään. Kotiuduttuamme asuntoomme se tulee meille täysin tututuksi ja ruumiillisuuteemme sisäistyneeksi, eikä sitä tarvitse ajatella etäisyyden päästä. Kodiksi tullut asunto on kimppu intiimejä ympäristösuhteita.

Samalla periaatteellisella tavalla kotikaupunkimme kadut tai kotikylämme raitit tulevat meille tutuiksi. Jokapäiväisen

elämän virrassa ympäristöön tulee tottumuksen luomaa tuttuutta. Arkipäiväisen normaalissa elämänmenossa me osaamme paikkamme.

Paikoilla on useita erilaisia olomuotoja. Arkipäiväinen on niistä yksi: arkisessa elämässä, jota luonnehtii tuttuus ja totunnaisuus, paikka ei nouse esiin; se on piilossa. Mutta kun tapahtuu jotakin uutta tai odottamatonta, nousee paikka esiin. Näemme sen kirkkaasti, samalla tavoin saapuessamme matkallemme vieraaseen ympäristöön. Tällaista täällä on, kuinka täällä toimitaan, mihin tämä tie vie? Ajan kuluessa, ympäristössä toimiessamme, paikka alkaa saada totunnaisia merkityksiä. Paikka muotoutuu tutuksi—ja painuu vähitellen piiloiseksi.

Mutta me myös muistamme paikkojamme. Varsinkin lapsuusajan paikkakokemukset ovat mukanaamme koko elämäme ajan. Ne osaltaan rakentavat minuuttamme. Leena Krohn kirjoittaa runollisesti: ”Yhtä paljon kuin ruumiini olen omat muistoni. Paikka on toinen minuuteni määre. Yhtä paljon kuin ruumiini olen sen ympäristö. Kuinka mitään voisi esiintyä ilman sitä paikkaa, jossa se esiintyy? Ympäristö antaa meille ruumiin. Maa antaa jalat, valo silmät. Aika sallii meidän muistaa. Minä olen se joka on täällä ja se joka on nyt.”

Muistuva paikka! Useinhan vanha valokuva herättää sellaisen henkiin. Tai sitten jokin voimakas aistimus, joka muistuttaa siitä, mitä joskus on tapahtunut, miten joskus on ollut. ”Ostan kotiin omenoita koska ne tuoksuvat, kuten öljylamppu ja kynttilät, menneiltä; punaiseksi maalatun mökin vinttikamarissa joskus kauan sitten.” (Pentti Saarikoski)

Muistamme taaksepäin, mutta elämme eteenpäin. Mielisämme ovat myös tulevaisuuden odotukset, odottuvat paikat. Sehän on vasta tulevaisuutta, jotakin sellaista, mitä ei vielä ole. Odottuva paikka realisoituu tulevaisuudessa, toiveidemme mukaisesti tai vastoin niitä. Vielä emme voi tietää.

Edellä esittelemäni paikan olomuodot ovat olemassa, vaikka fyysinen sijaintipaikka ei muuttuisi miksikään. Aiemmassa agraarisessa yhteiskunnassa ihmiset saattoivat elää samalla paikalla koko elämänsä ja tällä samalla paikalla kokea piiloutuvan, näkyvän, muistuvan ja odottuvan paikan, tilanteista ja elämänculusta riippuen. Nykyisessä liikkuvuuden maailmassa asia on toinen: ihmisen vaihtavat paikkaa, muuttavat muualle, elävät monissa paikoissa. Paikan eksistentiaaliset olomuodot ovat tällöinkin mukana. Ääritilanteissa, kuten pakolaisten kohdalla, eri olomuodot ovat voimakkaasti läsnä.

Olen jo vihjannut paikkakokemusten elämäkerralliseen luonteeseen. Tähän liittyy kysymys ajasta, ajan kokemisesta, eletystä ajasta. Kokijalle aika ei ole vain kronologiaa: kellon-aikoja, kalenterin päiviä ja kuukausia, vuosia toinen toisensa jälkeen. Samoin kuin eletty paikka, on eletty aikakin täynnä suhteita: muistoja, havaintoja, odotuksia. Ajan eläminen on erilaista eri elämäntilanteissa. Doris Lessing kirjoittaa hienosti: ”Aika on erilaista ihmisen elämän eri vaiheissa. Vuosi kolmikymmenvuotiaana on paljon lyhyempi kuin lapsen vuosi —joka on melkein loputon—mutta pitkä verrattuna nelikymmenvuotiaan vuoteen, ja seitsemänkymmentävuotiaan vuosi on taas pelkkä silmänräpäys.”

Augustinus inhimillisti ajan liittämällä sen elämämme kokemusulottuvuuksiin. Ajasta tulee kolminkertainen:

menneen nykyisyys: muistot
nykyisen nykyisyys: havainnot
tulevan nykyisyys: odotukset

Eletyn ajan kolminaisuus: havaintomme tässä ja nyt, muistomme menneestä, odotuksemme tulevasta. Kun aika ja paikka näin tuodaan koettuina yhteen, tulemme elämäker-

toihin ja elämäkerrallisiin paikkoihin. Nimitän elämäkerrallisten paikkakokemusten tulkintaa topobiografiaksi (topos + bios + graphein; paikka, elämä, kuvaaminen). Topobiografia kuvaa elämäkerrallisia paikkasuhteitamme ja niissä kehkeytyviä elämän kuvia, ajan ja paikan sidoksia minuutemme kasvupohjana ja muokkaajana. Kirjailijat osaavat sanoa hyvin. Eeva Kilpi kirjoittaa sattuvasti:

Minun kierrellessäni näissä muistini huoneissa tapahtuu tuon tuostakin, että muistot sulautuvat yhteen ja tapahtumat joita päivät ja viikot, kuukaudet ja vuodet, kesät, syksyt, talvet ja kevääät ovat erottaneet toisistaan alkavat näyttää samanaikaisilta tai aivan perättäisiltä tai sitten jokin yksittäinen muisto on kuin keskipiste tai mykerö, johon kaikki samaan paikkaan ja samoihin ihmisiin liittyvät muistot kerääntyvät kuin terälehdet kukkaan tai josta ne vilkkuvat kuin säteet oikullisina, väliin kirkkaina, väliin peittyen kokonaan pilveen.

Täydellinen topobiografinen kartoitus on mahdotonta: kartat jäävät vääjäämättä aukkoisiksi, sillä elämänvirrassa on aina siellä ja täällä puolivarjoisia tiloja, joita ei voi kuviksi vangita. Ne ovat niitä havainnon tiloja, jotka eivät yllä kieleen, tulkintaan ja merkitykseen, vaan jäävät jäljiksi jostakin sanoin kuvaamattomasta. Olemassa ja vaikuttamassa ne ovat siitakin huolimatta.

Usein elämäkerran ajatellaan asettuvan sujuvasti ajan viivalle. Eläminen on hetkestä, päivästä ja vuodesta toiseen kulkemista. Syntyy kronologinen kuva siitä, miten elämä on mennyt, kun olemme näin tehneet. Syntyy myös kuva siitä, miten elämä olisi voinut mennä, jos olisimme valinneet toisin. Näin ajatellen aika on kuin geneettinen akseli, jolle elämän tosiasiat sijoittuvat. Mutta tällainen selkeys on jälkikä-

teinen kuva, jäsentelyn tulos. Se on elämä kerrottuna. Jean-Paul Sartre, filosofisen fiktion taitaja, sanoo: ”Tapahtumien kulkua ei koeta tapahtumisena silloin, kuin se eletään. Kulisit vaihtuvat, ihmisiä tulee ja menee, siinä kaikki. Millään ei ole alkua. [...] Olen halunnut elämäni tuokioiden seuraavan toisiaan sarjassa, joka on järjestynyt niin, että sen voi muistaa. Ja se on samaa kuin ajan tavoitteleva väärästä päästä.”

Mistä päästä, mistä kohtaa aloittaa oman elämänsä kertomus? Klassisen aristoteelisen mallin mukaan tarinalla pitää olla alku, keskikohta ja loppu. Mutta, ”jos asia oikein ajattelee, niin ei elämä ole sellaista. Elämällä ei ole näppärää alkua eikä siistiä lopetusta, se jatkuu jatkumistaan. Keskeltä pitäisi aloittaa ja keskelle lopettaa, eikä sitten muuta.” (V. S. Naipaul). Voiko elämästä kertoa muuten kuin järjestelemällä katkonaiset muistikuvat enemmän tai vähemmän eheäksi kuvaksi ja antaa loppupään sävyttää koko kertomusta? Klassisen ajatuksen mukaan kerronnallisesti kokonaisessa on juoni: kun elämästä kerrotaan, sille luodaan juoni ja juoni luo elämälle järjestyksen. Voimme puhua kerronnallisesta identiteetistä, monin tavoin kerrostuneiden kokemusten ja niistä nousevien ennakkointien ja odotusten pyörteestä tässä ja nyt. Tämä voidaan tulkita myös kannanotoksi elämästä kertomisen paikkasidonnaisuuden puolesta: nyt, tästä kohdasta nähtynä, elämän kuva on tällainen, mutta toisesta kohdasta nähtynä se saa toisia sävyjä. Spiraali pyörii, paikka vaihtuu, aika kulkee, me muutumme. Mutta jokin meissä pysyy kaiken muuttumisen keskelläkin: identiteettisäie, joka pitelee reikäistä kertomustamme koossa. Elämänkuvamme ei voi koskaan tulla lopullisen valmiiksi. Viimekätistä kuvaa ei ole, sillä jokaisen kuvan jäljessä odottaa jo toisia kuvia.

Mutta minuus ei kuitenkaan ole vain sattuman soittoa, sillä se on tulkintaa. Kaikessa häilyvyydessään kerronnalli-

nen identiteettiä muodostuu puhtaiden sattumien (= ei syitä ja seurauksia, ei motiiveja) ja absoluuttisen minuuden (= täydellisen reiätön omakuva) välimaastossa. Tässä maastossa paikka, aika ja elämäncuva tulevat yksiin. Ei ole yhtä ilman kahta muuta, ei kahta ilman kolmatta.

KIRJALLISUUS

Augustinus (1981). *Tunnustukset*. Helsinki: SLEY-kirjat.

Kilpi, Eeva (2001). *Rajattomuuden aika. Kertomus lapsuudesta*. Helsinki: WSOY.

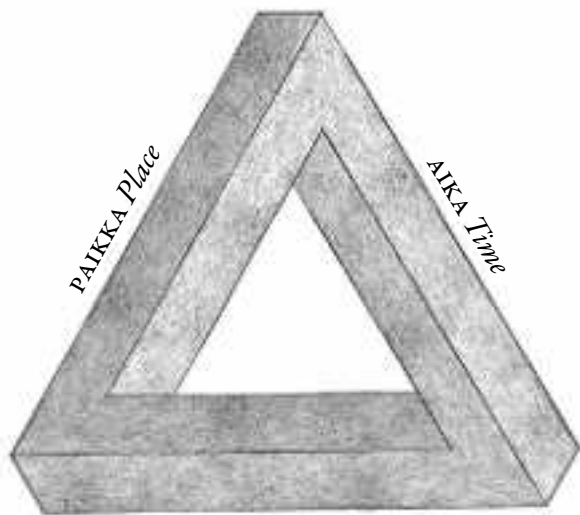
Krohn, Leena (1993). *Tribar: Huomioita inhimillisestä ja ei-inhimillisestä*. Helsinki: WSOY.

Lessing, Doris (2010). *Varjossa vaeltaja. Omaelämäkerran toinen osa 1949–1962*. Helsinki: Otava.

Naipaul, V.S. (2001). *Elämän kuva*. Helsinki: Otava.

Saarikoski, Pentti (1985). *Aika Prahassa*. Helsinki: Otava.

Sartre, Jean-Paul (1999). *Inho*. Helsinki: Tammi.

PAIKKA Place

AIKA Time

MINUUS Selfhood

MAISEMA KÄTKEE SURUN
JA KÄRSIMYKSEN

Anne Heimo

PAIKKA on merkityksellistä tilaa. Ihmiset kiinnittyvät paikkoihin kokemustensa ja muistojensa kautta. Varsinkin lapsuudesta tuttuihin paikkoihin liittyy voimakkaita—usein myönteisiä—tunteita ja vaikutelmia. Lapsuuden kasvuympäristöstä muodostuukin yleensä ihmisen tärkein ja rakkain mielenmaisema. Sammattilainen kirjailija Eeva Joenpelto kuvaa omaa suhdettaan kasvuympäristöönsä näin:

Ympäristö, jossa olemme kasvaneet ja kokeneet ensimmäiset ilomme ja surumme, on kaikesta huolimatta se, johon ajatuksemme palaavat kun kuulemme sanan ”kotiseutu”. Ja niin kuin me jokainen kokemuksesta tiedämme, tämä kotiseutu, tämä lapsuuden maa, on jotakin muuta kuin se maisema, jonka vieraat näkevät ajaessaan linja-autolla tästä ohitse. Nämä kivet ja kalliot ovat vieraille vain tavallisia graniittijärkäleitä, mutta meille, jotka olemme täällä kasvaneet, on jokainen polku seikkailu ja jokainen kivi ainutlaatuinen, koska niihin kätkeytyy niin paljon muistoja, jotka ovat olemassa vain meissä itsessämme.

Kuten Joenpelto toteaa, paikkoihin kasvetaan vähitellen kiinni ja niistä tulee omia. Vieras ei voi niitä havaita ja kokea ”meidän” lailla. Samalla kirjailija tulee kiteytyvänsä monen muun taiteilijan ja tutkijan havainnon maiseman ja paikan monikerroksisuudesta ja -tulkintaisuudesta. Yksi ja sama

konkreettinen paikka on avoin lukuisille erilaisille ja keskenään ristiriitaisille ja kilpaileville tulkinnoille.

Länsi-Uudellamaalla sijaitseva Sammatti tunnetaan ennen kaikkea Kalevalan kirjoittajan Elias Lönnrotin kotipaikkakuntana. Lönnrotin syntymäkodista, Valkjärven tuntumassa sijaitsevasta Paikkarin torpasta, muodostui suosittu matkailunähtävyys ja eräänlainen pyhiinvaelluskohde jo 1800-luvun lopulla Sakari Topeliuksen ikuistettua sen *Maamme kirjassa*. Sammatin ”topeliaanisen ihanteen” mukainen vehreä luonto, kumpuileva maasto ja runsas vesistö ovat siitä lähtien houkutelleet paikkakunnalle matkailijoita ja kesäasukkaita runsain määrin. Lönnrotin perinnön vaaliminen onkin keskeinen osa paikkakunnan julkista kuvaa yhä tänä päivänä, ja lähes kaikki Sammatin matkailukohteet liittyvät paikallisen suurmiehen elämään. Vierailija voi tutustua näihin matkailukohteisiin aavistamatta, että monet näistä kohteista ovat myös vuonna 1918 käydyn sisällissodan tapahtumapaikkoja. ”Tää on ollu paha paikka, vaikka aina ne sillä Lenruutil kehuskelee,” kuten eräs 9-vuotiaana sisällissodan kokenut mies minulle totesi haastattellessani häntä paikkakunnan merkittävistä tapahtumista.

Haastattelu oli osa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Sammatissa 1980-luvun lopulla järjestämää laajaa perinteenkeruuta. Keruun tarkoituksena oli kartoittaa monenlaista paikallista perinnettä. Hämmennykseni oli suuri, kun ensimmäinen haastattavani kieltäytyi keskustelemasta niin uskomustarinoista kuin Lönnrotista ja halusi sen sijaan puhua *kapinasta*, kuten paikkakunnalla sisällissotaa yleisesti nimitettiin. Haastattelu haastattelulta saatoinkin huomata, että monella muullakin oli tarvetta kertoa ajasta, sillä sisällissodan jälkiseuraukset olivat pienellä paikkakunnalla muodostuneet poikkeuksellisen raskaiksi. Voittajien rankaisutoimenpiteet

ylittivät moninkertaisesti hävinneiden teot. Siitä huolimatta, että paikkakunnalla surmattiin kevään 1918 aikana vain yksi valkoiisiin kuulunut henkilö, nelisenkymmentä Sammatin työväenyhdistyksen jäsentä teloitettiin sodan loppuvaiheessa. Väkilukuun suhteutettuna teloitusten määrä oli yksi Suomen korkeimmista. Teloitukset järkyttivät ja hämmensivät paikkakuntalaisia ja vaativat selityksiä.

Sisällissodan historiankirjoitusta hallitsi vuosikymmenien ajan voittajien tulkinta, kun taas hävinneiden oli vaiettava kokemuksistaan julkisuudessa. Tilanne muuttui vasta 1960-luvulla, kun useat eri arkistot järjestivät aiheesta mittavia muistitietokeruita ja ensimmäiset sisällissodan väkivaltaisuuksia käsittelevät akateemiset tutkimukset julkaistiin. Sammatin tapahtumien käsittely jäi näissä kuitenkin vähäiseksi. Koska sisällissotaa koskeva historiankirjoitus ei pystynyt kuin osittain vastaamaan paikkakuntalaisten tiedontarpeeseen, tapahtumia tulkittiin ja selitettiin kertomusten avulla. Ne olivat samalla tehokas keino käsitellä yhteisön sisällä vallitsevia eroja ja jännitteitä sekä niiden herättämiä tunteita.

Kertomukset ovat tehokas keino tehdä paikoista merkityksellisiä. Suojeluskunnan esikuntana toiminutta asuintaloa, suojaa tarjonnutta luolaa tai pellolla sijainnutta teloitustaikaa ei voi tunnistaa huomionarvoiseksi ilman kertomusta. Vähäpätöiseltäkin vaikuttava paikka muuttuu kertomuksen avulla merkittäväksi. Kuunnellessani paikkakuntalaisten kertomuksia vuodesta 1918, olen kerta toisensa jälkeen saanut todeta, kuinka ympäristö on muuttunut silmiäni edessä. Ikäkuunasta näkyvä mäki on lakannut olemasta pelkkä mäki ja muuttunut haastateltavan kertoessa sisällissodan aikaiseksi kahakointipaikaksi ja ympäröivä metsä suojaksi, jonne on piilouduttu ja paettu pakko-ottoja, taisteluja ja teloituksia pitkän sota-kevättä.

MUILLE NÄKYMÄTTÖMÄT MUISTIN PAIKAT

Historian on monesti sanottu edellyttävän kronologiaa, mutta menneisyydestä kerrottaessa tapahtumapaikkojen nimeäminen on monesti tarpeellisempaa kuin tapahtuma-aikojen. Paikka konkretisoi tapahtuman. Kertomusten sitominen paikkaan toimii muistin apuvälineenä sekä todistaa kerrottujen tapahtumien todenperäisyyden puolesta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kaikki kohteet olisivat välttämättä niihin yhdistettyjen asioiden tapahtumapaikkoja. Paikat voivat yhtä lailla olla väärään tietoon perustuvia tai kuviteltuja. Paikat ovat eri-ikäisiä, eivätkä ne suinkaan ole kaikkien havaittavissa. Joskus tarvitaan asiantuntija rekonstruoimaan jäljelle jääneistä jäljistä menneisyyden paikka. Paikka on merkittävä näkyvillä merkeillä, kylteillä ja muistomerkeillä, jotta sen voi tunnistaa. Merkitseminen ohjaa havainnoitsijan katsetta kiinnittämään huomioita haluttuihin asioihin.

Sammatin ympäristöstä löytyy yhä sisällissodasta muistuttavia menneisyyden jälkiä: rakennuksia, piiloja, teloituspaiikkoja sekä muistomerkkejä. Sisällissodassa menehtyneille Sammatin työväenyhdistyksen jäsenille on pystytetty kaksi muistomerkkiä, yksi Sammatin hautausmaalle ja toinen teloituspaiikan lähetyville Nummen Tavolaan. Alun perin muistomerkit pystytettiin muistuttamaan sisällissodassa henkensä antaneiden uhrivalmiudesta ja vakaumuksesta. Ajan kuluessa muistomerkkien tehtävä on muuttunut toiseksi. Nyt ne muistuttavat siitä, että paikkakunnalla on voitu teloittaa kymmeniä ihmisiä. Sen muistaminen ei ole kaikille helppoa. Samalla muistomerkit muistuttavat niistä henkilöistä, jotka selviytyivät ja joiden nimiä ei koskaan jouduttu kaivertamaan niihin.

Useimmat Sammatin vuodesta 1918 muistuttavat paikat vaativat kuitenkin erityistietoa tullakseen tunnistetuksi juu-

L60°21'31 P23°58'21

Katsoja näkee kuvassa idyllisen maalaismaiseman, peltojen läpi kiemurtelevan kylätien ja sateenkaaren. Kesällä 1918 Kuuston emäntä näki puolestaan paikalla kahdentoista miehen niittävän öisin kauraa ja vaati tilan mailla teloitettujen punakaartilaisten hautapaikan siunaamista. Tiheä pusikko peittää nykyään kallioseinämän, jota vasten Sammatin työväenyhdistyksen kuuluneet punakaartilaiset teloitettiin 6. toukokuuta 1918.

60°21'31"N, 23°58'21"E

An idyllic country scene, a village road winding between the fields under a rainbow. In summer 1918 the Kuusto farmer's wife saw twelve men scything oats at night and demanded a blessing on the place on the estate where the executed Red Guards had been buried. A thicket nowadays conceals the rock face against which the Red Guard members of the Sammatti Workers' Association were executed on May 6th 1918.

L60°19'28 P23°46'28

Tavallisen metsäraiskion nähdessään ei voi aavistaa, että se kätkee kallio-luolan, jonne punakaartilaiset Frans Iltanen, Edvard Kilpi ja Juho Lindell piiloutuivat valkoisilta keväällä 1918. Syrjäinen piilopaikka kuitenkin pal-jastui ja kaikki kolme teloitettiin toukokuussa Nummella. Tapahtuma-aikaan Ruokoparman luolan peitti metsä, nyt paikalla on hakkuuaukio.

60°19'28"N, 23°46'28"E

Seeing this ineptly felled forest you could hardly imagine that it conceals the cave where Red Guards Frans Iltanen, Edvard Kilpi and Juho Lindell hid from the Whites in spring 1918. However, their hiding place was discovered and all three were executed in May: Iltanen and Kilpi in Pajanummi and Lindell at Tavola, Nummi. At that time, Ruokoparma cave was concealed by forest, nowadays it has been exposed by the felling.

ri sisällissodan tapahtumapaikkoina. Ulkopuolisen on lähes mahdotonta erottaa maastosta teloitus- tai hautapaikkoja ilman paikallista asiantuntijaa. Veljekset Frans Iltanen ja Edvard Kilpi piileskelivät valkoisilta yhdessä Juho Lindellin kanssa Enäjärven rannalla sijaitsevassa kallion kolossa. Lopulta heidät pidätettiin aseellisen yhteenoton jälkeen. Ympäristön kallion pinnasta löytyvät luodinjäljet vahvistavat piilopaikan sijainnin, mutta ilman miesten kohtalosta kertovaa kertomusta ei paikka herättäisi mielenkiintoa.

LEIKKEJÄ JA SEIKKAILUJA HAUTAPAIKOILLA

Lapsuuden mielenmaisemien ajatellaan usein herättävän ihmisissä myönteisiä tunteita ja niihin liittyvien muistelujen olevan mieluisia. Näin ei kuitenkaan aina ole. Sisällissodan varjossa kasvaneille haastateltavilleni lapsuuden kasvuympäristön muistelu ei ollut kuitenkaan pelkästään nostalgista. Muistoilla oli tumma sävy. Heidän omakohtaiset muistonsa koskivat pääasiassa kohtaamisia kaartilaisien kanssa, ruuan puutetta, piiloutumista ja kuoleman läsnäoloa. Näistä hyvin elävän tuntuista muistoista on helppo tunnistaa outojen tapahtumien herättämiä tunteita, iloa, pelkoa, hämmennystä sekä toiveita. Ikävimmät muistikuvat koskivat pääasiassa vanhempien suhtautumista tapahtumiin, kuultuja laukauksia tai vankien kuljetuksia.

Teloitetut punakaartilaiset haudattiin ensialkuun teloituspaikeille, ja useat kertojat mainitsivat pelänneensä niitä. Toisissa taistelu- ja teloituspaikeat herättivät uteliaisuutta ja varsinkin pojat kävivät niitä jälkeinpäin katsomassa ja tutkimassa. Seuraavan miehen muistelu koskee Elias Lönnrotin testamenttirahoilla perustetun Emännyskoulun mailla huhittuun lopulla toimeenpantua kahdentoista miehen joukkoteloitusta:

L60°21'44 P23°58'00

Jotkut paikat merkitään, jotta ne voidaan tunnistaa merkitykselliseksi. Metsässä Sammatintien varressa katseilta syrjässä seisoo syksyllä 1945 kahdelletoista Nummen Tavolessa teloitetulle punakaartilaiselle pystytetty muistomerkki.

60°21'44"N, 23°58'00"E

Some places are indicated so they can be recognised as important. Sheltered from sight in the forest on the Sammatintie Road is a monument erected in autumn 1945 to the twelve Red Guards executed in Tavola, Nummi.

L60°20'35 P23°48'11

Turvallisella kotipihalla on synkkä menneisyys. Paikalle myöhemmin rakennetun talon kupeessa on 27. huhtikuuta 1918 teloitettujen työmiesten Johan Sarinin ja Kustaa Gustafssonin hautapaikka. Hauta jäi väliaikaiseksi, ja ruumiit siirrettiin jo kesällä 1918 Sammatin hautausmaalle.

60°20'35"N, 23°48'11"E

A safe garden with a sad past. Nearby the house later built on the site was the grave of workers Johan Sarin and Kustaa Gustafsson, executed on April 29th 1918. This was a temporary grave as the bodies were transferred to Sammatti cemetery in summer 1918.

160°20'27 P 23°48'03

Keväällä 1918 teloitettujen väliaikaiset haudat merkittiin puisille risteillä. Lapsia pelotti hautapaikkojen ohi kulkeminen. 26. huhtikuuta 1918 teloitettu August Nyman haudattiin aluksi nykyään Iso Ruokjärven uimarannalle vievän polun varteen.

60°20'27"N, 23°48'03"E

The temporary graves of those executed in spring 1918 were marked with wooden crosses. Children were wary of walking past the graves. August Nyman, executed April 26th 1918, was first buried alongside the path that now leads to Iso Ruokjärvi swimming beach.

Sinne ne ensmäiset kaksitoista kuopattii ja ammuttii. Vähä-Puosun taana, sinne emäntäkoulun suohon. Mää kävin sielläki katsomas niitte kuoppi. Ihan semmose märkään suohon, niin että oli vettä kuopat täynnä. Sitten ne otti ne ja ampus, ja sit ne otti ne kellä oli tavaraa, oli hyvät vaatteet ja otti vaatteet ittelles ja rahat. Rahakukkaroi, semmosii huonompia rahakukkaroi oli huonoja, oli paiskittu pitkin ympäri ja huonoj lakkej ja, mut semmosii, jol oli hyvät, ku torppareil, ku kurottii kotona itte kankaat niin oli hyvät, kannatti niiden vaatteet ottaa, pompat, pomppa takit.

Seuraavana päivänä teloituksia jatkettiin valkoisten esikuntana toimineen Ylitalon mailla. Toisin kuin edellinen kertoja äitinsä kanssa paikalle osunut 10-vuotias tyttö ei osannut vaurautua löytöönsä:

Mää muistan, kun mää oli silloin kymmenvuotias kahdeksantoista. Ylitalos oli esikunta ja pyhänä mentiin sinne. Mää pääsin äidin peräs katsomaan. Ei me siel talos oltu, mut käyti siel nurkis -- [kuvaa paikkaa]. Siel takana oli punakaartilaisten hauta ja mää muistan, kun mää kattelin jotain, et kuin tuol on, ku munakuorta tai jotai ja siel oli pääkallon palasii ja semmone hyytynyt veriklöntti. Ne on ainoat muistot mitä minul on punakaartilaisten haudast.

Sukupuolten välinen ero näkyy muistoissa: mieskertojen muistot sijoittuivat huomattavasti laajemmalle alueelle kuin naisten, joiden muistojen kohteena ovat pääasiassa kodin tapahtumat. Tätä on selitetty naisten ja miesten erilaisilla kiinnostuksen kohteilla. Naisten on katsottu olevan miehiä kiinnostuneempia ihmissuhteista ja kodinpiiristä. Tämä voi pitää paikkansa, mutta toinen tekijä on naisten ja miesten su-

L60°18'57 P23°51'34

Aamu-uvassa kuvatusa maisemasta löytyy yhä liiterin kivijalan kiviä, jos vain osaa katsoa. Kymmenkunta punakaartilasta ammuttiin 27. toukokuuta 1918 silloisen Emännyskoulun mailla sijainnutta liiteriä vasten.

60°18'57"N, 23°51'34"E

If you only know where to look, you can still find stones in this early morning scene from the foundations of a barn that once stood here. Some ten Red Guards were shot on May 27th 1918 against the wall of the barn in the grounds of the former Domestic Science School.

$60^{\circ}19'01''N, 23^{\circ}52'17''E$

Oinoon talon nuori tytär törmäsi vahingossa punakaartilaisten hautapaikkaan matkallaan Ylitaloon. Pajanummissa sijaitseva hautakuoppa on tasoitettu eikä enää erotu ympäröivästä maastosta.

$60^{\circ}19'01''N, 23^{\circ}52'17''E$

Oino's young daughter stumbled across the Red Guard's grave on the way to Ylitalo farm. The burial place at Pajanummi has since been levelled and is undistinguishable from the surroundings.

kupuolittuneissa tiloissa. Agraariyhteisössä naisten ja tyttöjen oli pysyteltävä kodin läheisyydessä, kun miesten ja poikien tehtävät veivät heidät myös kodin ulkopuolelle. Poikien myös sallittiin liikkuvan vapaa-ajallaan kaukana kodin piiristä. Poikaporukoissa oli helppo uskaltautua naapurikylän puolelle tai taistelupaikalle hylsyjä keräämään. Sisällissodan 13-vuotiaana kokenut mies muistelee sotakevään tapahtumia vastauksena haastattelijan kysymykseen, mitä hän muistaa ajasta:

Kahdeksantoista keväältä muistan jotain. Täällä ammuttiin, tohon nummeen tossa noin, tästä ei oo ku kakssataa metriä tos. Me asuttii senttäas tuol vanhas kodis. Siihe ammuttii ja sit emäntäkoulun suohon, mut ne vietiin sit sielt kirkkomaahan, mut kova rytinä tääl oli silloin. Me pikkupojat kuljettiin, kun punakaartilaiset täält lähtivät sit menemää tonne Nummelle päin ja valkoset, ku tuli peräs sielt Karjalohjalt. Me mentii sit katsomaan sinne ja juur meinattii noit patruunoit. Ne tuli sit pahaks ja sanoivat, et jos pojat ette lähde niin me ruvetaan ampumaan. Ja me kiireesti pois sielt ja ne lähti menemään sit ja ei siit sit enempää sit ollu. Me oltii sit, ku tääl ammuttii, me oltiin ain silloin siel Lalliahon myllys --

Kertoja kuvaa tapahtumat seikkaperäisesti käänteisessä aikajärjestyksessä. Aloituspisteenä toimii kevään 1918 julma päätös. Kertoja aloittaa mainitsemalla huhtikuun lopulla ja toukokuussa tapahtuneista teloituksista sekä ruumiiden siirrosta hautausmaalle kesäkuussa. Sen jälkeen hän siirtyy kuvaamaan tapahtumia omakohtaisten kokemustensa kautta palaamalla ajassa ensin huhtikuun keskipaikkeille, jolloin punaiset pakenivat valkoisten tieltä Nummelle. Tämän jälkeen hän menee ajassa vielä kauemmas helmi–maaliskuuhun, jolloin punaiset

pitivät Sammatissa valtaa ja valvoivat kulkua ja elintarvikkeiden jakoa. Myllyyn piiloutumiskuvauksen jälkeen kertoja jatkoi muistelemalla työväentalolla näkemäänsä voileipiä, tiellä kulkeneita vahteja ja isänsä saamaa ylimääräistä viljaa eli sammattilaisten yleisemmin muistelemia aihepiirejä. Kertoja vaikuttaa luoneen mielessään pikemmin kartan kuin kronologisesti etenevän kertomuksen vastauksensa tueksi.

PERITTYJÄ MUISTOJA, MUUTTUVIA TULKINTOJA

Kerrottujen muistojen ei välttämättä tarvitse olla henkilökohtaisia, ne voivat olla myös muualta kuultuja tai muulla tavoin omaksuttuja. Seuraava tapaus koskee vasta sisällissodan jälkeen syntyneen haastateltavan perheessä kerrottua ylisukupolvista muistoa. Mies asui edelleen isänsä lapsuuden kodissa. Valkoisten vallattua Sammatin kertojan punakaartiin kuulunut isä ja setä lähtivät yhdessä ilmoittautumaan vapaaehtoisesti suojeluskunnan esikuntaan. Kertoessaan veljes-ten kohtalosta hän samalla esitteli ulko-oven karmin, jonka päälle hänen setänsä, August Virta, jätti taskukellonsa ennen lähtöään esikuntaan. Setä ei koskaan palanut hakemaan kelloaan, sillä vaikka kertojan isä vapautettiin, setä teloitettiin ensimmäisten joukossa Sammatissa:

No Aakusti oli, meinannut tää vanhempi veli, et mennää vaa sit kohta että, ku ei täs mitään pahoi kumminkaa olla tehty, ni sit päästää taas oikein normaaliin elämään mut jotai seki oli sitten aavistannu, et taskukellon hän oli ottanu taskustas ja pistäny tonne oven päälle, kun meni ulos ja, ja sen jälkeen kelloo tarvinnu enää --

Menneisyyttä tulkitaan aina nykyisyydestä käsin. Seuraavassa lainauksessa vuonna 1919 syntynyt äiti ja vuonna 1946 syntynyt tytär keskustelevat Sammatin vuoteen 1918 liittyvistä pai-

L60°21'19 P23°47'44

Koivikon kansakoulussa huhtikuussa 1918 istunut kenttätuomioistuimen määräsi Virran veljeksistä toisen kuolemaan. 27. toukokuuta teloitettun August Virran veljenpoika Paavo Virta kertoo setänsä kohtalosta kotonaan Strömmen torpassa toukokuussa 2010.

60°21'19"N, 23°47'44"E

In April 1918, the field court-martial sitting in Koivikko Primary School sentenced one of the Virta brothers to death. Paavo Virta, the nephew of August Virta executed on 28th May, tells about his uncle's fate at Strömmen croft in May 2010.

koista kanssani. He pohtivat yhdessä, miten suhtautuminen niihin on muuttunut vuosikymmenten aikana. Teloitetut haudattiin aluksi teloituspaikoille. Sen jälkeen, kun eri puolilla kylää sijainneet ruumiit siirrettiin väliaikaisista haudoista hautausmaalle, teloituspaiikat eivät ole niinkään muistuttaneet paikoilla tapahtuneista väkivaltaisista kuolemista, vaan ylipäättään sisällissodassa menehtyneistä. Niistä on tullut eräänlaisia hautausmaankorvikkeita:

Tytär: Niin, ne on ehkä semmosia mist ei sit oo missään ollu koskaan koulussakaan ehkä puhetta, koska niitähän on pitkin kylää eri tavalla, et ne, mitkä on jäännä, niin ne muistetaan ja lähinnä sit kai ehkä tämmösenä hautausmaatyyppisenä kun tappopaikkana ihan. Et tuodaan se eri taval esiin, mitä on niin kun mun vanhemmil tuotu. Oma etäisyys tietyst tekee sen, et ne nähdään erilaisena ja halutaan nähdä ja onneksi nähdään erilaisena, ettei oo semmost, et näin tarpeellist kahtiajakoo, mitä silloin on ollu, mikä on tietyst ollu ihan tarpeellist aikoinaan.

Fyysisen paikan lisäksi muistin paikka voi sijaita pelkästään mielessä. Muistinvaraiset paikat ovat riippuvaisia muistelijasta: kun muistelijaa ei enää ole, paikkakin häviää. Seuraavassa esimerkissä vuonna 1908 syntynyt mies muistelee ensin teloitetun punakaartilaisen teloituspaiikalle jäänyttä hattua ja sitten hautausmaan aidalle valunutta maalinoroa, joista kumpikin on ajan myötä hävinnyt:

-- ja saksalainen otti sen sitte niin käsivarrest kiinni ja talutti sen siihen vähän matkaa ja talosta siihen Pajanummee ja mäntyy vasten, et ampuu sen siihen ja sil oli semmonen hattu päässä sitten ja se hattu jäi siihen airal ja joku nosti sen hatun airanseipääseen. Se oli siin

ainakin pari vuotta siin se hattu airanseipäässä, muistan sen jälkeensä viäl sen. Se vain kauhtui siin.

Mää muistan, kun ne tosta Ylitalost ne otettiin ylös sitten ne ruumiit ja pantiin ne arkkuihin, mustiin arkkuihin -- siin Levon arkusta, niin se valus semmonen musta maali taik mitä se mahtoi, semmosta nestettä se valus siihen [hautausmaan] airan päälle. Ja siihen tuli semmonen pitkä, semmonen soiro sinne alas sinne kivisee ja sit toine semmonen kapeempi siihen viäreen. Ja ne jäi siihen ja ne otti niin kiine, kun mää seurasin aina jälkeensä, niin kun mää olin soran aikaan lomalla, niin mää seurasin, sillon mää muistin, et ne on viäl, mää huomasin, et ne on näkyvissä, mut nyt niit ei näy enää. Ne kaksikymment vuotta siin oli kumminkin --

Hattu ja maalinoro kirkonaidassa ovat alun perin muistutaneet kertojaa näiden keväällä 1918 teloitettujen Sammatin työväenyhdistyksen jäsenten kuolemasta. Juho Koskisen aidan seipääseen ripustettu hattu on muistuttanut kertojaa ulkopuolisten sotilaiden armottomuudesta. Oman paikkakunnan suojeluskuntalaiset kieltäytyivät surmaamasta haavoittunutta vihollista, mutta saksalaissotilaille miehen tila ei ollut este. Henrik Levon arkusta hautausmaan kiviaidalle valunut maalinoro on taas muistuttanut uhmakkaasta punakaartilaisesta, joka ei kaatunut ensimmäisestä laukauksesta, vaan komensi teloittajiaan ampumaan paremmin. Ajan kuluessa hattu ja maalinoro ovat muuttuneet muistin paikoiksi, jotka ovat muistuttaneet kertojaa hänen kotipaikkakuntansa lähihistoriaan kuuluvasta kipupisteestä, sisällissodasta ja sen kauaskantoisista ja raskaista seurauksista.

Sammatin ympäristöstä löytyy yhä tänä päivänä monia sisällissodasta muistuttavia menneisyyden jälkiä, mutta niiden

L60°19'06 P23°52'23

Ihmisillä on tarve sijoittaa tapahtumat paikkoihin. Joskus tapahtumapaikat jäävät arvailujen varaan. Torppari Juho Koskinen oli yksi Emännyskoulun mailla 27. toukokuuta teloitettaviksi määrätystä. Haavoittunut Koskinen onnistui pakenemaan mutta jäi jo seuraavana päivänä kiinni, ja hänet teloitettiin ampumalla kookasta mäntyä vasten Ylitalon mailla – ehkä juuri tätä kuvassa näkyvää mäntyä vasten. Ylitalon pellon laidalla sijaitsi aikoinaan aidanseiväs, jonka päähän jäi Juho Koskisen hattu kauhtumaan teloituksen jälkeen.

60°19'06"N, 23°52'23"E

People need to find a location for events. Sometimes the place is a matter of guesswork. The crofter Juho Koskinen was one of those ordered to be executed behind the Domestic Science School on 27th May. Only injured, Koskinen managed to flee, but was caught the following day and shot against a large pine tree in the grounds of Ylitalo – perhaps the very same one shown in this picture. At one time there was once a fence post on the edge of Ylitalo field where the hat of Juho Koskinen had been left to fade away after his execution.

tunnistaminen edellyttää useimmissa tapauksissa erityistietoa. Paikka on tunnistettava jollain keinoilla huomionarvoiseksi. Sisällissodan uhrien muistoa kunnioittava muistomerkki on vielä helppo tunnistaa, mutta useimmista tapahtumista ei ole jäänyt minkäänlaista merkkiä tai jälkeä jäljelle. Kertomalla paikkaan liittyvistä omakohtaisista muistoista tai siellä tapahtuneista teoista ne muuttuvat merkitykselliseksi ja todistusvoimaisiksi menneisyyden jäljiksi, joihin myös vieras voi eläytyä.

KIRJALLISUUS

Heimo, Anne (2010). *Kapina Sammatissa. Vuoden 1918 paikalliset tulkinnat osana historian yhteiskunnallisen rakentamisen prosessia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Joenpelto, Eeva (1983/1962). Kirjailija ja kotiseutu. Pentti Huovoinen & al. (toim.), *Finlandia. Otavan iso Maammekirja 1*. Helsinki: Otava. (s. 306–311).

Topelius, Sakari (1948/1856). *Maamme kirja*. Porvoo & Helsinki: WSOY.

L60°19'12 P23°49'17

Eri puolille Sammattia teloituspaikkojensa lähetyville haudatut punakaartilaiset siirrettiin väliaikaisista haudoistaan Sammatin hautausmaalle kesällä 1918. Ruumisarkut nostettiin hautausmaan kiviaidalle odottamaan hautausta.

60°19'12N 23°49'17E

In summer 1918, the bodies of the Red Guards were moved from the temporary graves nearby where they had been executed to Sammatti cemetery. The coffins were placed on the stone wall of the cemetery to await burial.

MENNEISYYTEEN
KATSOMISEN TAITO

Seppo Knuuttila

MAAILMA, jossa elämme, on havaintojemme mukainen. On se toki paljon muutakin. Lapsesta lähtien opimme muistamaan aistimamme ympäristön ja liikkumaan siinä. Meillä on vahva ja hyvin perusteltu otaksuma, että toiset ihmiset kokevat yhteisen ympäristön samaan tapaan. Tämän lisäksi meillä on kyky kuvitella toisia todellisuuksia, aisteille avautumattomia maailmoja, joita mielikuvitus rakentelee sekä yksilöllisesti että yhteisesti. Mutta kiistanalaista on edelleen, voiko mielikuvitus tuottaa aistikokemuksista riippumattomia kuvitelmia? Jos voi, niin miten ne olisi mahdollista tehdä toisille ymmärrettäväksi ilman kieltä, kuvia, ääniä, tuoksua, tuntemuksia?

Ensimmäisiä pikkulasten kanssa leikittäviä leikkejä ovat erilaiset piiloutumiset. Lapset oppivat, että kasvonsa peittävä äiti—tai joku muu henkilö—on olemassa senkin lyhyen hetken, kun häntä ei näe. Voi olla, ettei lapsen nauru, kun hän taas näkee tutut kasvot, johdu niinkään ”jälleen näkemisestä”, vaan se oivaltamisesta, että todellisuus jatkuu aistien ulottumattomissa. Myöhemmin käy ilmi, että tämä sama asia on yksi olemassaolon perustavimpia kysymyksiä ja erimielisyyksien aiheita. Muistan itse lapsena ihmetelleeni muun muassa satujen ja havainnonmukaisen maailman samankaltaisuutta: joskus satuja oli helpompi pitää todellisina kuin kertomuksia todellisista tapahtumista, joiden merkitystä en voinut ymmärtää.

Havainnonmukaisen maailman merkittävin rajoitus koskee menneisyyttä. Me voimme aistia vain sen, mikä on nyt ja

muistaa sen, mikä oli äsken. Tämän asian ymmärtäminen voi olla lapsille suuri eksistentiaalinen oivallus: mitäpä millään on väliä, kun täällä eletään vain tätä hetkeä. Joskus kouluian kynnyksellä tyttäreni oli keksinyt ystävineen tämän. He istuivat ruokapöydässä ja alkoivat kaadella maitolasejaan heitellä leipiä sinne tänne, koska ”kerranhan tässä vain eletään”. Paikalle tullut äiti myönsi, että niinhän se on, mutta nyt siivotaan jäljet, pyyhitään pöytä ja ja poimitaan leivät lattialta, koska teoilla on seurauksensa. Näin havainnon ja seurausten mukainen maailma painoi parrelleen lasten eksistentiaalisen irtioton.

Tarkastelen tässä kirjoituksessa muutamien esimerkkien avulla sitä, millä tavoin eletty, koettu ja havaittu maailma suhteutuu kuviteltuun, tiedon vastaiseen, kehystettyyn ja menetettyyn maailmaan. Maailmalla en tarkoita kaikkeutta, vaan eri tavoin rakentuneita todellisuuksia, joiden paremmuutta ei seuraavassa kysytä.

HAVAINTO JA KEHYKSET

Monitaitoinen ja -taiteellinen Suomussalmi-ryhmä esitti nimikkokuntansa maisemissa heinäkuussa vuonna 1990 Ansa-taival-nimistä teosta. Siinä oli mukana kaksitoista tanssijaa ja neljä muusikkoa. Noin puolentoista kilometrin matkalla oli yhteensä kuusitoista tanssi- ja musiikkiesitystä, joiden alkamista tai päättymistä taivalta kiertävä yleisö ei nähnyt. Vaikuttavinta Ansataipaleella oli, ettei oikeastaan mikään ollut vain sitä miltä näytti, kuulosti tai tuntui. Heinäkuun ilta oli kaunis ja lämmin.

Ansataipaleen polku nousee harjun päälle, hiekkarannan jyrkän seinämän yläpuolelle. Rannalta tanssija Soile Lahdenperä raahaa rankoja ylös rinteeseen ja laulaa valittaen sydäntä särkevällä äänellä. ”Annikin aherruksen” yli avautuu näkymä

järven lahdelle, jonka omituisen näköiset saaret ikään kuin kelluvat vedessä. Me katsomme suomalaista kesämaisemaa, luonnonidylliä tyypillisimmillään, kauneimmillaan. Myöhemmin saamme kuulla, että maisema on läheisen voimailaitoksen tarpeisiin rakennetun tekoaltaan perukkaa, ja että me olimme ankarimman tulkinnan mukaan katsoneet suoraan ympäristörikokseen. Mutta luonnonkauneuden elämys ja esityksen koskettavuus olivat meille, satunnaiselle joukolla yhteisiä ja todellisia.

Ansataipaleen varrella nähtiin myös ”Hiekkamies” (Harri Kuorelahti). Me seisomme taas harjun päällä kulkevalla polulla. Edessä on jyrkkä lasku, notkelma ja hiekkainen vastarinne, jota mies yrittää kiivetä ylös. Hänellä on kiire, näkymättömät toiset ovat jo menneet. Hiekka valuu jalkojen alta, mies valuu hiekan mukana, nousee ylös ja kiipeää jälleen. Hän huutaa toisille niin kuin kavereille huudetaan: ”Odottakaa, tämä tulee mukaan, hei, älkää jättäkö!” Mutta hiekkamies ei näe, että hiekkarinteen takaa nousee pieni, noin puolen tusinan poron joukko. Ne juoksevat hetken näkyvissä ja katoavat sitten rinteen taakse. Meillä on hauskaa, koska me olemme nähneet, kenelle hiekkamies tietämättään huuteli ja mihin joukkoon hän pyrki.

Suunnittelun ja spontaanin yhdistelmä pitää mielen vireänä ja jää mieleen.

Sosiologi Erving Goffman on pohtinut, mitä se tarkoittaa ja mitä siitä seuraa, että meillä länsimaisen kulttuurin ihmisillä on tapana sijoittaa asiat, esineet, tilanteet, elolliset ja elottomat oliot jne. enemmän tai vähemmän selkeisiin kehyksiin ja kategorioihin. Ne luonnollisesti vaihtelevat kulttuurista ja aikakaudesta toiseen, mutta moninaisuudellakin on yhdistäviä tekijöitä, jotka esimerkiksi saavat toisilleen vieraat hetkeksi kuulumaan yhteen, katsomaan samaa maisemaa, jota luulevat

Suomussalmella vuonna 1990 tanssija Soile Lahdenperä esittää ”Annikin aherrusta” osana Ansataival-esitystä. Yleisö näkee Annikin osana alaspäin avautuvaa maisemaa, jossa luonto on kohdannut voimallaitoksen. Korkealta kunnaalta katsottu maisema on kuin lupaus ihmiselle. Elias Lönnrot kirjoitti runossaan Suomen synty (1836) Kalewasta, joka ”paljo synkkiä saloja / korpimaita kauheita” samottuaan ”Niin tuli Nevan joelle, / Laatokan lahen perälle, / Siirtyi siitäki etemmä, / Pääsi vielä päiväyksen; / Näki maat, metsät ihanat, / Saavutti sataiset järvet, / Salot, saarimaat tuhannet. / Loi silmänsä loitommalle, / Etäämmälle ennähdytti; / Keksi vuoret, keksi vaarat, / Keksi kukkulat komeat, / Lehot, laaksot lempehimmät.”

In Suomussalmi in 1990 the dancer Soile Lahdenperä performed Annikki's Toil as part of Trap Trail. The audience saw Annikki as part of a downward falling landscape in which nature had met up with a power station. Seen from on high the landscape appeared as a promise to mankind. In his poem Suomen synty (The birth of Finland), Elias Lönnrot wrote about Kalewa "Who trekked dark woodlands / And grim wildlands. / Came to the River Neva, / By the Bay of Ladoga, / Then travelled onwards, / For one more day; / Then did behold fair lands and forests / Lakes by the hundred, / Woodlands and islands by the thousand. / And far beyond, / Beheld mountains and fells, / Espied fair hills, / Verdant dales and valleys."

luonnolliseksi, nauramaan samoille asioille, usein jonkun ”hiekkamiehen” kustannuksella.

Luonnolliset ja sosiaaliset puitteet jäsentävät arkista inhimillistä toimintaa eli tuntemista, ajattelua ja tekemistä. Luonnolliset puitteet ovat muun muassa sellaisia, joihin ei sinänsä sisälly pyrkimyksiä tai arvostuksia, ei myönteisiä enempää kuin kielteisiääkään seurauksia. Toinen asia on, että joillekin luonnolliset puitteet voivat olla positiivisia, toisille taas niiden pakottavuus on onnetonta.

Mutta luonnolliset puitteet voidaan tulkita virheellisesti, ja niihin laajassa mielessä sisältyy myös itsessään erehdysten ja virhetulkintojen mahdollisuuksia (naamioituminen, piiloutuminen, harhaan johtaminen). Havainnonmukainen ja tiedon vastainen maailma on osa maailmankäsitystämme: näemme, miten aurinko nousee ja laskee, vaikka toisaalta tiedämme, että niin ei tapahdu. Lisäksi meidän kulttuuripii-
rimme vahvoin oletuksiin kuuluu, että kaikilla ilmiöillä on luonnollisen selityksen paikka meidän uskomusjärjestelmis-
sämme, joten mahdollisen ja mahdottoman rajat ovat aina kiinnostavia. Jotkut meistä sietävät huonosti tietämättömyyt-
tä, toiset selittämättömyyttä.

Luonnollisiin puitteisiin verrattuna ihminen toimii sosiaalisissa puitteissa tahtovana, suunnittelevana, ovelana, kontrolloivana, arvoja muodostavana ja päämäärätietoisena oliona. Sosiaalisissa puitteissa mm. kokemukset, aikomukset ja motiivit, hyvät ja huonot tavat ovat niitä tekijöitä, jotka ovat ja ohjaavat käytöstämme. Vaikka luonnollisten ja sosiaalisten puitteiden erottelu on näennäisesti kaksijakoinen ja karkea, siihen paikantuu monimutkaisia luokitusperiaatteita ja kriteerejä. Joskus vieraat ihmiset voivat olla meidän kannaltamme enemmän luonnollisiin kuin sosiaalisiin puitteisiin, vaikka tämän ääneen sanominen ei hyvien tapojen mukaista olekaan.

KATOAVUUS

Näkemys ja pelko yhdenmukaistuvasta maailmasta on ollut jo pari sataa vuotta ajankohtainen. Sen ajamana muun muassa antropologit ryhtyivät 1800-luvun lopulla dokumentoimaan jäljellä olevaa alkuperäisyyttä ja erilaisuutta, kulttuurista moninaisuutta; he tekevät sitä edelleen. Niin todellinen kuin kuviteltukin autenttisuuden katoaminen on myös yhdenlaista kulttuurin löytämistä ja keksimistä. Toisaalta tiedetään, että erot maailman eri alueiden ja kulttuurien välillä ovat myös kasvaneet, mistä puolestaan on seurannut taloudellisia, poliittisia ja kulttuurisia ristiriitoja sekä avoimia konflikteja, sotia. Ikuisen katoamisen oppi kuuluu kulttuurimme perusteisiin siinä missä ikuisen paluun myyttikin.

Yhdenmukaistuvan maailman pitkä pohdintahistoria on pitänyt esillä sitä, mikä ollaan menettämässä, ja mihin muutosten jälkeen ei ole enää paluuta.

Kysymys on toisin sanoen menneisyyden kuvaamisesta. Kulttuurisen variaation harveneminen, juurten katkeaminen ja oman äänen menettäminen on nähty uhkina, joiden toteutuminen huonontaa nykyisyyttä absoluuttisesti, eikä vain entiseen verrattuna. Asuttujen paikkojen autioituminen ja sulkeutuminen joko ajallisesti tai vaikkapa poliittisista syistä merkitsevät eri asioita rajojen sisä- ja ulkopuolella oleville.

Kun yhteiskunnan, kulttuurin ja muiden lähialojen tutkijat ovat käsitelleet muutoksia tutkimuskohteissaan, he tapaa-
vat päätyä vertailuasetelmaan, jossa ”ennen” ja ”jälkeen”, ”enää” ja ”vielä” hallitsevat. Ajalliset kuvaukset yhteiskunnan muuttumisesta ja kansankulttuurin murroksista ovat perustekstejä ja ne saavat voimansa tosiasioista, jotka voidaan esittää muun muassa esineiden, tapojen ja taitojen katoamisena. Tällaisten kuvausten sanoma on, että kaikkea tätä, siis kuvattua on kerran ollut olemassa. Mutta kun kaikkea mennyttä ei voi tallentaa

Magnus von Wrightin maalausta Näköala Suopeltovuorelta (1854) voi lukea yhtäältä viestinä menneisyydestä, jolloin maisema rakentui luonnon ja kulttuurin tasapainoisesta vuoropuhelusta. Tai se voidaan tulkita ohjeeksi siitä, miten maisemaa kuvataan ja katsotaan. Molempia tulkintoja yhdistää maiseman ymmärtäminen *locus amoenus* -topoksena, ihanana paikkana.

*Magnus von Wright's painting View from Suopeltovuori (1854) can be read as a message from the past when the landscape consisted of a balanced dialogue between nature and culture. But it could also be interpreted as a guide to how to describe and view the landscape. Both interpretations combine understanding the landscape as a *locus amoenus*, a pleasant place.*

eikä kuvata, on selvää, että kuvaukset ovat parhaimmillaankin epätäydellisiä versioita kohteistaan.

Katoamisen, väistymisen ja uudelleen organisoitumisen, sanalla sanoen muutoksen seuranta on tullut itselleni tutuksi kylätutkimushankkeissa liki kolmenkymmenen vuoden jalta. Parikymmentä vuotta sitten kahta pohjoiskarjalaista kylää koskevassa tutkimusraportissamme esitettiin, että kylä on menettänyt alueellisessa työnjaossa metsätyömiestä-pienviljelijäkylän funktionsa ja että sitä ei entisen kaltaisena yhteisönä enää ole olemassa. Kylän asukkaat vetivät tällaisesta tulkinasta omat johtopäätöksensä, ja saivat aiheen piikitellä, että vielä sitä täällä sinnitellään, vaikka yliopiston tutkijat ovat julistaneet tämän kylänsä kuolleeksi jo ajat sitten. Kiistatonta kuitenkin on, että kylä, jossa puoli vuosisataa sitten oli kolmisen sataa asukasta ja nyt ympärivuotisesti alle parikymmentä eläjää, on muuttunut monin perustavin tavoin. Tosin kylässä on jäljellä yhtä ja toista, niin että paikan tunnistaa vielä samaksi. Tällaiset sisä- ja ulkopuolisuuden näkökulmat joutuvat helposti konfliktiin sikäli, että eletyn ja kuvatun paikan merkitykset poikkeavat toisistaan. Sisäpuolinen voi nähdä jatkuvuuksia siinä missä ulkopuolinen näkee katkoksia. Tutkijan kylä tai kiinnostus siihen voi hiipua, mutta elämä paikalla jatkuu.

PÄÄTTYNEET PAIKAT?

Indianan yliopiston folkloristiikan professori Henry Glassie Glassie kokosi etnografista aineistoa ja suullista perinnettä pohjoisirlantilaisesta Ballymenonen kylästä 1970-luvun alussa. Hän asui kylässä, haastatteli sen asukkaita ja uppoutui heidän elämäntapansa harvinaislaatuksella empatialla. Glassie on erinomaisen eläytyvä kirjoittaja, ja niinpä Irlannin kenttätutkimuksen tuloksena oli monia palkintoja saanut etnografisesti tarkka ja

ilmaisultaan poeettinen kuvaus kylästä (*Passing the Time in Ballymenone*, 1982) , joka oli säilyttänyt perinteensä kaikkien muutosten keskellä: kylässä ei 70-luvun alussa ollut sähköä ei juoksevaa vettä eikä muitakaan nykyajan mukavuuksia. Mutta kylä eli vahvasti omaa kulttuuriaan, se piti kiinni historiasaan, perinteistään, hienopiirteisestä estetiikastaan ja harmonisesta elämäntavastaan. Kaikki tämä oli Glassien silmissä uhanalaista, ja 2000-luvulle tultaessa menetetty.

Glassie julkaisi vuonna 2006 teoksen nimeltä *The Stars of Ballymenone*. Yli viisisataasivuinen kirja kertoo Ballymenon-entisistä asukkaista. Tähdistä kirkkaimmin loistavat kirjoittajan tärkeimmät informantit, menneisyyden opettajat ja parhaat mahdolliset ystävät Ballymenonessa: Michael Boyle, Hugh Nolan sekä Peter Flanagan. He olivat oman paikkansa ja menneisyytensä merkityksen tuottajia, keksijöitä ja kertojia. Asumisen ja kotitaloudenpidon asiantuntijana Glassielle on toiminut Ellen Cutler, protestantti katolilaisessa yhteisössä. Tämän kirjan tyyli on eleginen, ja lyhyesti sanoen Glassie panee pisteen entisen Ballymenon-entisen kertomuksen päätteeksi. Hän piti velvollisuutenaan seurata kenttäystävänsä elämää loppuun saakka, jolloin hän voi sulkea kentän portit.

Glassien työt ovat poikkeuksellisen kiinnostavia ja opettavaisiakin tekstejä sikäli, että ne perustuvat intensiiviselle kenttätutkimukselle ja vahvasti taaksepäin katsovalle kertojan otteelle. Askarruttavaa kuitenkin on, että Glassie ei näe nykyisessä Ballymenon-entisessä enää mitään omalta kannaltaan merkittävää. Vanhojen, hienojen ja persoonallisten talojen sijalla on standardimaisia bungaloveja, eivätkä kylän nykyasukkaat ole kiinnostuneita paikan menneisyydestä, vaikka ovatkin ilmaisseet kiitollisuutensa tutkijalle tämän hienoista kirjoista. Glassien uutta kirjaa lukiessa mieleen nousee usein ajatus, että kirjoittaja ei itse ole kiinnostunut paikan nykyajasta eikä erityisesti

siitäkään, millä tavoin muutokset Ballymenonessa ovat yleisten prosessien paikallisia ilmentymiä. Kun hän esittää, ettei mitään entisestä ole jäljellä, se on yhtä kuin kertomuksen päättäntä, etnografian loppu.

En tietenkään halua kiistää muutosten todellisuutta enkä Glassien kokemusta siitä, miten hänen kenttensä on tullut päätökseen. Mutta perinteentutkijana en voi unohtaa sitäkään, että samaan tapaan kenttiään ovat sulkeneet myös monet meitä edeltäneet tutkijapolvet. Joskus tällaista yhtäkkistä näköalattomuutta on kutsuttu kriittiseen sävyyn tulevaisuuden tyhjentämiseksi. *The Stars* -kirjansa loppupuolella Glassie kuvaa hetkeä, jolloin hän on jäänyt yksin ulos kuuntelemaan täydellistä äänettömyyttä ja katselemaan läpitunkematonta pimeyttä: "A spary of stars crosses the sky, some of them long dead, their light still coming to earth." (Tähtisumu ylittää taivaan, jotkut tähdistä ovat kuolleet kauan sitten, mutta niiden valo saavuttaa vielä maan.)

MENNYT NYKYISYYDESSÄ

Mitä eheämpään kertovaan esitykseen taiteissa ja tieteissä pyritään, sitä vahvempi on esityksen tulkitseva ote. Rajatuilla kysymyksillä ja esityksellä voidaan tavoittaa kokonaishahmosta täsmällisemmin niitä kohteita ja piirteitä, joista halutaan tietoa. Kokonaisesitys on parhaimmillaankin tiedollisesti vähemmän mutta tulkinnallisesti enemmän kuin osiensä summa. Eivät edes pitkäkestoiset, vuosikymmeniä jatkuneet seurannat samoilla paikoilla ole yleensä – jos koskaan – edenneet suoraviivaisesti ensimmäisistä yksittäisistä havainnoista kohti määrällistä täyttymystä, tilaa, jossa uutta informaatiota ei enää olisi saatavissa.

Kuvaukset aineistoina ja tuloksina ovat olemassa suhteessa siihen mitä on havaittu, kysytty ja haluttu tietää. Kymmenien

vuosien seurannan, haastattelujen ja tarkkailun tuloksina syntyneet tekstit ovat kaikki jollakin tavoin yhteydessä myös sellaisiin kulttuurin tekijöihin, joista ei ole kysytty mitään, joita ei välttämättä ole edes huomattu tai jotka on tulkittu omien mieltymysten mukaisesti tavoittamattomiksi. Vaikka autenttiset paikat, kodit ja maisemat katoavatkin kokemuspöyristämme, niin kuin ne ajallisesti tekevät—ja niin teemme mekin—ne myös vaihtavat paikkaa, organisoituvat uusina tiloina, ja niiden asukkaat, jos heitä on, pitävät yllä kulttuurin nykyhetkeä. Hekin ehkä pohtivat paikkaansa maailmassa sekä havainnonmukaisena nyt-hetkenä että muistettuna, eletynä tilana.

KIRJALLISUUS

Eliade, Mircea (1993/1949), *Ikuisen paluun myytti*. Suom. Teuvo Laitila. Loki. Helsinki.

Glassie, Henry (1982), *Passing the time in Ballymenone: Culture and History of an Ulster Community*. University of Pennsylvania Press. Philadelphia.

Glassie, Henry (2006), *The Stars of Ballymenone*. Indiana University Press. Bloomington (Ind.).

Goffman Erving (1968/1974), *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Northeastern University Press. Boston.

Knuuttila, Seppo & al. (2008), *Kylän paikka. Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä*. SKS. Helsinki.

Knuuttila, Seppo (2008), *Impivaara suomalaisten symbolina. Entinen aika nykyinen mieli*. SKS. Helsinki.

Lönnrot, Elias (1836), aikakauslehti Mehiläinen, tammikuu 1836.

Lönnrotin valitut teokset 2. Mehiläinen. Toim. Raija Majamaa (1990), SKS. Helsinki.

Menneisyys on läsnä nykyisyydessä vaalittuna, pyhitettynä, muisteltuna, korjattuna, unohtuneena, romuttuneena. Me synnymme traditioiden keskelle, pidämme niitä yllä ja muutamme niitä. Walter Benjaminia mukaillen historiaan katsomien merkitsee asennon muuttamista, paikan vaihtamista: “mikään ei pysy, mikään ei katoa”.

Wright's painting View fro

KADONNUTTA
MAISEMAA ETSIMÄSSÄ

Nina Rantala

KUN MIETIN minulle merkityksellistä maisemaa, palaan ajassa taaksepäin kouluvuosiin. On aurinkoinen talvipäivä. Olen jäänyt pois koulubussista ja kävelen kuusien reunustamaa ajotien reunaa. Käännyin tutulle kotitielle, tie vie alas. Kuusien varjoista avautuu laaja peltoaukea, kaikki hohkaa valkeaa. Lumi on kietonut maiseman pehmeään vaippaansa, tuskin erotan aidan seipäitä, piikkilankaa, ojia tai aurattua tietä. Silmiä häikäisee, hanki kimmeltää kuin tuhansista timanteista. Aurinko lämmittää kasvojani, on maaliskuu Kärpänkylällä Oulussa. Vedän keuhkot täyteen ilmaa. Tuon näyn ja itseni kävelemässä siinä, minä muistan aina. Sulje sinä vuorostasi silmäsi. Jos kysyisin sinulta nyt, mikä olisi sinun tärkeä maisemasi, mikä sinulla tulisi ensimmäisenä mieleen, aivan ensimmäisenä?

Näin aloitin Mynämäen lukion kolmannen luokan kuvataiteen oppilaiden kanssa yhteisötaideprojektin Kadonnutta maisemaa etsimässä, jonka tein vuosina 2008–2009. Työskentelin tuolloin Saaren Kartanon taiteilija- ja tutkijaresidenssissä yhteisötaiteilijana. Projekti sai alkunsa kuvataiteen opettaja Sakari Sipilän ehdotuksesta, että tekisin yhteisötaidetta oppilaiden kanssa heidän nykyaiteenkurssillaan. Oppilaita projektiin osallistui neljatoista. Työskentelimme syksyn ja kevään ja toukokuussa 2009 järjestimme näyttelyn Kivimäkiin Mynämäellä.

Mielessäni oli jo aiemmin ollut hanke, jossa keräisin ihmisten ajatuksia ja muistoja heidän elinympäristönsä muuttumi-

sesta. Valitsinkin projektin aiheeksi oman elinympäristön henkilökohtaisen kokemisen ja muutoksen havaitsemisen siinä. Tavoite oli saada oppilaat herkistymään omalle ympäristölleen, tulemaan siitä tietoiseksi ja kokemaan se omakseen. Keskeisiksi käsitteiksi nousivat kokemus, maisema ja muutos.

Oppilaat olivat tulleet Varsinais-Suomessa sijaitsevaan Mynämäen lukioon laajalta alueelta; osa oli kotoisin rannikolta Taivassalosta ja Kustavista, osa Mynämäen kuntaan yhdistetyistä Mietoisista ja Karjalasta, osa Mynämäeltä ja lähikunnista Naantalista ja Maskusta. Joku oli ehtinyt jo itsenäistyäkin ja muuttaa Turkuun asumaan, kotoa pois. Heitä yhdisti kuitenkin kokemus maalaismaisemasta. Osa oppilaista asui maatilalla haja-asutusalueella, osa tyypillisellä maaseudun taajama-alueella. Osalle maisema oli tuttu usean sukupolven ajalta siinä missä toiset perheistä olivat muuttaneet paikkakunnalle uuden työn perässä tai parempien elinolosuhteiden toivossa. Näistä heille jokapäiväisistä näkymistä lähdimme yhdessä oppilaiden kanssa etsimään heille ja heidän läheisilleen tärkeitä maisemia.

OMAKSI KOKEMISEN SULOISUUS

Maiseman omakohtainen kokeminen voi tuntua aiheena itsestäänselvyydeltä. Siihen liittyy kuitenkin haasteita, kun asiaa pohtii tarkemmin. Pienin ei ole se, että havaitsee oman elinympäristönsä. Katsoo ja aistii sitä. Antaa sen vaikuttaa ja saa iloa siitä. Herkistyy sille. Ja sitten kun on herkistynyt sille, kantaa kokemukset mukanaan, antaa niille arvon. Tuntuu, että havainnot ja kokemukset rakkaista maisemista jäävät usein piiloon ihmisten jokapäiväisessä elämässä. Ne ikään kuin lakaistaan pois, ja määrääviksi argumenteiksi ympäristömme muokkaamisessa kelpaavat vain taloudelliset ja käytännölliset seikat.

Kuitenkin juuri nämä omakohtaiset havainnot saavat meidät tuntemaan maiseman omaksemme. Niiden ansiosta syntyy sisällämme tunne siitä, että tänne minä kuulun, tämä on osa minua, minun identiteettiäni. Täältä olen kotoisin. Se on arvokas pääoma elämänsä käännekohdassa oleville nuorille. Projektissani halusinkin herkistää oppilaita tunnistamaan omia kokemuksiaan ja löytämään heille tärkeitä maisemia. Keskeinen ajatus oli saada nuoret havaitsemaan omaa ympäristöään, tulemaan siitä tietoiseksi ja pitämään sitä omanaan. Vain sitä kautta syntyy tunne, että tämä on minun maisemaani ja että minulle kuuluu, mitä siinä tapahtuu.

Projektin päätöksi nousivat videot ja valokuvat. Oppilaat etsivät itselleen haastateltavan, joka näyttäisi heille tärkeän maiseman, jota ei enää ole olemassa. He menivät katsomaan paikkaa yhdessä ja saman aikaan, kun haastateltava kertoi maiseman muuttumisesta, oppilas videoi maisemaa. Kyse ei ollut kansallismaisemista, vaan huomaamattomista, jokapäiväisistä näkymistä, jotka eivät saisi päättämme kääntymään autolla ohi ajaessamme. Vasta toisen ihmisen kertomuksen ja välittämän kokemuksen myötä maisema sai merkityksen. Mielestäni oli tärkeää, ettemme miettineet maiseman kokemista vain keskenämme, vaan että keskustelu ympäristön muutoksista laajeni myös muualle oppilaan elämän piiriin. Maisema ei ole yhdessä yössä syntynyt, vaan sitä ovat eläneet ja muokanneet useat sukupolvet. Mitä enemmän tiedämme tasoja tästä monisyydestä kudelmosta, sitä rikkaampi on kokemuksemme siitä.

Näyttelyssä oli esillä oppilaiden töiden lisäksi kotiseutuaktiivi Kari Ahtiaisen video *Maisema-ajelu* (1992) ja kuvataiteen opettaja Sakari Sipilän video *Kioskirakennuksen purku* (1997). Molemmat ovat mielestäni hyviä esimerkkejä kiinnostuksesta omaa ympäristöä kohtaan. *Maisema-ajelussa* on kuvattuna toukokuinen ajomatka Mietoisista Mynämäelle ja

takaisin. Video sai suuren suosion näyttelyssä. Tämä meditatiivinen kuvaus keräsi ihmisiä kymmeniksi minuuteiksi katsomaan ajoreittiä, jota he ajavat lähes päivittäin. Muutoksia ei tien varrella Mynämäen keskustaa lukuun ottamatta ole paljoakaan tapahtunut.

Sakari Sipilän videossa puolestaan kuvataan vanhan, 1900-alusta peräisin olevan Nihdeisten kioskin purku. Sipilän palatessa eräänä talvipäivänä töistä kaivinkone repi taloa alas. Hän haki videokameransa ja alkoi kuvata. Puolessa toista tunnissa kaikki oli ohi. Valvoessani Kivimakasiinissa järjestämäämme näyttelyä huomasin ihmisiä, jotka tulivat katsomaan nimenomaan tätä videota. Parhaiten muistan erään vanhan naisen, joka tuli katsomaan videon kahdesti. Hän istui hiljaa ja sanoi, ettei aikoinaan nähnyt purkua. Tai muistan nuoren naisen, joka 5-vuotiaana oli ostanut kioskista karkkia. Hän oli muuttanut paikkakunnalle, kun kioskki oli vielä toiminut jonkin aikaa.

PROJEKTIN NIMESTÄ

Projekti on saanut nimensä Marcel Proustin romaanista *Kadonnutta aikaa etsimässä*. Löysin kirjasta yhtymäkohtia projektiin osallistuviin nuoriin. Kirjassa seurataan tarkasti nuoren päähenkilön subjektiivisia mielenliikkeitä. On esitetty, että näistä subjektiivisista havainnoista syntyy objektiivinen kuvaus ihmisen psyykeen toiminnoista. Jotain tällaista ajoin minäkin takaa. Että useista omakohtaisista kokemuksista saamme tietoa, miten maisemat ovat muuttuneet ja mitkä muutokset ihmisiä liikuttavat.

Proustin romaanin nuori päähenkilö kulkee kirjassa myös kehityskaaren idealismista realismiin. Ehkä näin käy myös nuorille lukiolaisille. Ihmisen elämänpiiri laajenee omasta itsestä katsomaan ympäröivää todellisuutta, jossa tapahtuu vää-

jäämättömiä muutoksia. Silloin on tärkeää kyynisyyden sijaan omata tietoa ja tunne, että asioihin voi vaikuttaa. Nuoret olivat elämässään käännekohdassa: lukio oli päättymässä ja elämä kodin ulkopuolella alussa.

Nimessä esiintyvän *maisema*-käsitteen sijaan olisin voinut käyttää sanaa *paikka*, jolloin projektin nimi olisi ollut Kadonnutta paikkaa etsimässä. Koin *maisema*-sanan kuitenkin paremmaksi. On helpompi puhua maisemasta kuin paikasta, sillä maisema sisältää käsitteenä etäisyyden; se on tuolla jos-sain katseen kohteena, kun taas paikka tulee lähelle, se löytyy ihmisen sydäimestä. Näin henkilökohtaisesta tulee kerrottua kuin varkain.

Maiseman käsite sisältää myös tuon jo mainitsemani katsomisen, siinä missä paikka kysyy olemisen perään. Se tuntui sopivalta, sillä työskentelimme katsomiseen perustuvilla välineillä, videolla ja valokuvaamalla. Vaikka välineet korostivat katsetta, pidimme mielessämme maiseman kokemisen moniaistisuuden. Haistamme, kuulemme ja tunnemme ympäristömme katseen lisäksi.

MUUTOKSEN HAVAITSEMISEN HAASTE

Muutoksen teema oli projektissa haastava kahdella tapaa. Ensinnäkin on vaikeaa nähdä muutos maisemassa, jossa elää joka päivä. Arkiympäristön mieltää helposti pysyväksi. Lisäksi maaseutumaisemaa pidetään muuttumattomana verrattuna kaupunkiympäristöön, missä muutosvoimien ajatellaan jylläävän, kun taas maalla eletäisiin hissukseen. On helpompi havaita kerrostalon ilmestyminen kuin oijen vähittäinen katoaminen maisemasta salaojituksen myötä.

Kuitenkin maallakin muutoksia tapahtuu koko ajan, ne ovat vain piilevämpiä ja hitaampia. Siellä muutokset ovat usein sidottuja esimerkiksi maatalouden rakennemuutoksiin

tai tielaitoksen uusiin linjauksiin. Maanviljelys on tehostunut ja yhä isommilla aloilla kasvaa samaa kasvia, monimuotoisuus on hiipumassa. Maantiet puolestaan tehdään syvänteisiin, mäkiiä madalletaan ja kallioita räjäytetään. Pienet hiekkatiet oiotaan ja sorataan. Teitä ohjataan uusiin kohtiin ja risteyksiä siirretään. Pikkuhiljaa maisemat muuttuvat toistensa kaltaisiksi ja erityispiirteet katoavat.

Pienten kuntien keskustoissa tämä on helposti havaittavissa. Niitä hallitsevat pankkirakennukset ja markettien parkkipaikat. Yksilöllisiä piirteitä, kuten makasiineja tai jopa vanhojen kirkkojen eheitä miljöitä, ei malteta säilyttää ja arvostaa. Jälleen kerran jo olemassa olevan ja tutun ainutlaatuisuutta ei nähdä.

Toinen haaste muutoksien esiintuomisessa oli, että projektiin osallistuneet nuoret ovat syntyneet vuonna 1992. Halusin, että projektissa käsitellään muutoksia, jotka ovat nähtävissä heidän elinaikanaan. On tärkeää huomata, että muutoksia tapahtuu koko ajan. Projektin keskeinen ajatushan oli saada nuoret havaitsemaan omaa ympäristöään, tulemaan siitä tietoiseksi ja pitämään sitä omanaan.

Paitsi videon avulla, jäljitimme muutoksia valokuvaparein. Oppilaat etsivät kotialbumeistaan valokuvia, joissa maisema oli joko varsinaisena kuvauskohteena tai taustalla. Rohkaisin heitä valitsemaan kuvia mitättömiltäkin näyttävistä kohteista ja miettimään, miksi jokin kuva on otettu. Kuvien valitsemisen jälkeen oppilaat ottivat uuden kuvan samasta paikasta. Kannustin oppilaita luottamaan valokuvan kykyyn tuoda muutos esiin. Vaikka heistä kenties tuntui, ettei kohteessa ole tapahtunut muutosta, kannatti kuva ottaa ja tehdä vertaus. Usein saimme yllättyä. Näytin oppilaille esimerkkeinä ympäristöneuvos ja valokuvaaja Tapio Heikkilän kuvia hänen väitöskirjastaan *Visuaalinen maiseman seuranta*. Ympäristö-

ministeriön maisemahoidon ylitarkastajana toimiva Heikkilä on kehittänyt seurantamenetelmän, jossa suomalaisia kulttuurimaismia ja niiden muutoksia dokumentoidaan valokuvamalla. Tutkimushankkeessa kuvattiin samasta pisteestä neljän vuoden välein suomalaisia viljelymaismia ja eteläsuomalaisia niittyjä. Kuvat puhuvat puolestaan siitä, kuinka hienovireisiä voivat merkit laaja-alaisesta maisemamuutoksesta olla.

Tärkeä osa työskentelyä oppilaiden kanssa oli töiden luenta; kuvapareja ja videoita analysoimalla mietimme maisemassa tapahtuneita muutoksia. Päällimmäisenä oli oppilaiden hämmästys siitä, miten paljon heille tutut maisemat ovat muuttuneet. Vaikka perhealbumin kuvat ovat tuttuja samoin kuin paikan nykyinen maisema, muutos konkretisoitui näkyväksi vasta sen kanssa työskennellessä. Oppilaat lukivat kuvista mm. seuraavia asioita: yleinen elintason nousu eli vaurastuminen, piha-alueiden tarkempi määrittely vapaan tilan sijaan, maatalouden muutokset, pusikoituminen, vapaa-ajan erilainen vietto, uusien talojen rakentaminen vanhojen kunnostamisen sijaan.

PROJEKTIN KULKU

Projekti aloitettiin lokakuussa 2008. Pohjustin aluksi teemaa luennoin. Mietimme oppilaiden kanssa maiseman käsitettä ja meille merkityksellisiä maismia. Sitten oppilaat alkoivat etsiä mahdollisia haastateltavia videotyöhönsä. Samaan aikaan aloimme työstää toista työtä videon rinnalla. Useat oppilaat valitsivat työskentelyn valokuvaparein, mutta monet valitsivat myös toisenlaisen työn, kuten piirtämisen tai ääniteoksen. Pyrimme koko ajan analysoimaan kuvia, näkemään maisemassa tapahtuneita muutoksia.

Meillä oli käytössä teknisenä kalustona kaksi videokameraa, jalustaa ja ulkoista mikrofonia. Videot leikattiin kah-

della kannettavalla tietokoneella ja yhdellä pöytäkoneella. Leikkaamiseen käytimme yksinkertaista Windowsin Movie Maker -ohjelmaa, jota moni kurssille osallistuja osasi jo ennestään käyttää. Joko minä tai opettaja Sakari Sipilä leikkasimme töitä oppilaiden kanssa. Osa oppilaista osasi käyttää laitteita kuitenkin niin hyvin, ettei apua tarvittu. Korostin, ettei projektissa tärkeää ollut tekninen moitteettomuus vaan muistojen saaminen talteen. Valokuvausta varten käytimme koulun järjestelmädigikameraa. Kotialbumikuvat skannasin omalle tietokoneelleni. Ääniteokset teimme koulun radion studiossa Audacity-ohjelmalla.

Työskentelimme koko syksyn, joulusta pidimme taukoa ylioppilaskirjoitusten loppumiseen asti, jonka jälkeen jatkoimme aina näyttelyn avautumiseen asti toukokuun alkuun 2009. Alusta asti minulla oli ajatus, että tekisimme oppilaiden töistä näyttelyn. Heidän työnsä pääsisivät esille ja herättäisivät muutkin miettimään itselleen tärkeitä maisemia. Näin oppilaat toimivat kuin itse yhteisötaiteilijoina ja palvelivat omaa yhteisöään. Oppilaat pääsivät myös seuraamaan taidenäyttelyyn liittyvien asioiden kuten lehdistötiedotteen ja kutsukortin tekoa, osallistumaan niiden postitukseen, lehdistötilaisuuteen ja tietysti avajaisiin.

Näyttelylle löytyi oiva paikka: kotiseutuyhdistys Wirmoseuran Kivimakasiini Mynämäellä vuodelta 1892. Paikassa on samaa historiallista kerroksellisuutta kuin maisemissakin on. Näyttely oli menestys. Yhdentoista aukiolopäivän aikana kävijöitä oli viisisataa. Se osoittaa, että maisema kiinnostaa ihmisiä ja että omakohtaisuus on koskettava aihe. Näyttely avasi Mynämäen 700-vuotisjuhlavuoden.

Kutsuin myös Mynämäen kunnanhallituksen katsomaan näyttelyä. Mielestäni olisi hyvä, että myös päättävät tahot miettivät itselleen tärkeitä maisemia ja saisivat tuntumaa

omiin kokemuksiinsa. Tämä voisi avata näkymiä siihen, mikä on säilyttämisen ja varjelemisen arvoista kuntalaisten maisemassa. Maisemaa voimakkaasti muokkaavat päätökset tehdään usein toisin perustein kuin maisemaa ajatellen. Pitäisi kuitenkin malttaa. Asiantuntijoina maisemasta voivat olla muutkin kuin tieinsinöörit ja suunnittelijat.

YHDESSÄ

Kansatieteen opiskelija Anu Leppänen teki osallistuvaa kenttätutkimusta yhteisötaideprojektista ja haastatteli nuoria näyttelyn pystytyksen ajan. Haastattelut on arkistoitu tutkijoiden käyttöön Turun yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitoksen arkistoon, TYKL-kokoelmaan. Haastatteluista käy ilmi, että nuorille oli tärkeää saada työskennellä oikean taiteilijan kanssa. Taiteilijan työ on pitkälti herkistymistä ja maailman aistimista, josta seuraa koetun artikulointi eli teos. Teos voi olla myös prosessi, jolloin merkityksellistä ei ole jokin valmis vaan matkalla avautuvien mahdollisuuksien seuraaminen. Yhtä tärkeää kuin oppilaiden teokset on se, mitä heidän sisällään saatettiin alkuun kurssin aikana. Koen, että pystyin välittämään oppilaille keskittynyttä tapaani tarkastella ympäristöä ja toisaalta olen ylpeä heidän ennakkoluulottomuudestaan ja halustaan nähdä asioita toisin.

Oppilaista oli myös merkityksellistä saada omia töitään esille. Uskon, että tämä motivoi heitä myös osaltaan työskentelemään paneutuneesti näin pitkään. Pyrin välittämään heille omaa ammattitaitoani näyttelyn ripustamisessa ja suunnittelussa. Toimimme samoin kuin itse näyttelyä tehdessäni eli kävimme tutustumassa näyttelypaikkaan jo kurssin alussa teoksia suunnitellessamme. He osallistuivat näyttelyn ripustamiseen mahdollisuuksiensa mukaan, aloittivathan heistä monet kesätyöt jo toukokuun alussa.

Kuvataideopettaja Sakari Sipilän myötämielinen panos oli keskeinen. Pidimme nykytaiteen kurssin (KU5) yhdessä. Vastasin kurssin sisällöstä ja oppilaiden töiden ohjauksesta ja aikataulusta. Kurssin tuntien lisäksi ohjasin oppilaita kahden kesken noin 25 tuntia. Sakari Sipilä auttoi minua tietotekniikassa ja videoiden leikkauksessa oppilaiden kanssa. Hän korostaakin, että tällaiseen projektiin mukaan lähtevän opettajan tulee olla kiinnostunut tekniikasta ja osata kuvankäsittelyä. Toisaalta nykytaiteen keskeiset välineet ovat tänä päivänä digitaalisia. Kurssi aiheutti hänelle lisätöitä. Se ei häntä kuitenkaan haitannut, sillä hän koki kahden opettajan jakavan stressiä, jonka erikoisen kurssin vetäminen yksin aina tuo. Opettajana hänellä oli tietenkin viimekätinen, juridinen vastuu kurssista ja numeroiden antamisesta.

Oppilaat kokivat haasteellisena ja jännittävänäkin kurssin tavanomaista pitemmän keston, mutta olivat samalla tyytyväisiä mahdollisuuteen työskennellä itsenäisesti. Videohaastattelut sijoittuivat usein viikonloppuihin, ja syksyinen sadesää saattoi sotkea aikataulun, jolloin haastattelu piti sopia ja kuvausvälineet lainata uudelleen. Sakari Sipilä pitääkin koulujärjestelmämme tiukkaan aikatauluttamiseen tottuneiden oppilaiden hyvää etukäteistä valmistamista tärkeänä näin pitkän projektin ollessa kyseessä. Tiivis yhteydenpito oppilaisiin oli välttämätöntä, jotta tiesimme, missä vaiheessa he olivat töidensä kanssa ja osasimme auttaa mahdollisissa pulmatilanteissa.

Projekti vaikutti myös opettajaan. Maalta kotoisin olevana ja kaupungissakin asuneena, hän alkoi pohtia omaa maisemasuhdettaan. Kuvataideopettajana ja maisemiakin maallanneena hän tunnisti katsovansa ympäristöään eri perspektiivistä kuin esimerkiksi maanviljelijä, joka katsoo maisemaa peltotuotantoalueina. Sipilä myös kokeili videohaastattelua isänsä kanssa. Hän piti haastavana toisen sisäisten näkymien kuvaamista.

Sakari Sipilä piti projektin aihetta hyvänä ja oppilaiden maisema-ajatuksia ravisuttavana. Hänen mukaansa nykytaiteen aiheet näyttäytyvät katsojalle usein teoreettisina ja vaikeaselkoisina. Tämä aihe oli kuitenkin haastava toisella tapaa: oma elinympäristö on koko ajan olemassa, niin kuin vesi kalalle. Sitä täytyy vain osata katsoa.

Oppilaat saivat muutkin pohtimaan itselleen tärkeitä maisemia. Noora Aron videossa ammatinharjoittaja valitsi omaksi kadonneeksi maisemakseen pelon ennen suuria kasvihuoneita. ”Silloin tällöin jo kaksikymmentä vuotta maismaa katselleena tulee hieman haikea olo, kun muistelee vanhaa maisemaa, jolloin viljapelto lainehti tässä ja näki sen eri vuoden aikoina. Syksyiset lintuparvet pellolla ja koivujen suhina kesätuulella. Ja kun lehdet varisee syksyllä, niin mielen täyttää välillä semmonen haikeus, kun vanha maisema on kadonnut. Mutta tällaistaahan tämä kehitys on, että eteenpäin on mentävä.”

If was left to the students to decide which landscapes they considered important. In her video, Noora Aro chose as her lost landscape a field before it was covered by a polytunnel. "When I think what this landscape was like 25 years ago, I feel rather sad. A cornfield in different seasons; huge flocks of birds in the fall; birches sighing in the summer's breeze; leaves falling in autumn. I'm really very sad to see this ancient landscape lost. But such is progress, we have to go forward."

”Täällä olen viettänyt lasteni ja myös vieraiden lasten kanssa kaikkein parhaimmat hetket elämässäni. Täällä oli liukumäkeä, täällä oli keinuja, täällä oli laivakeinuja, täällä oli sellainen ihana hiiripeli.” Näin kertoo Silja Nymanin videossa äiti takapihastaan. Lapset ovat kasvaneet ja muuttaneet pois kotoa. Muutos ei aina ole ulkoista tai suoraa maisemassa tapahtuvaa.

”This is where I’ve spent the best moments of my life here with my own children and others. We had all kinds of slides and swings and games.” This is how her mother remembers the back garden in Silja Nyman’s video. The children have all grown up and left home. Change is not always physical or observable in the landscape.

Linda Jalonen jakaa videossa oman kokemuksensa haastateltavansa kanssa. Siinä haastateltava kertoo kolme vuotta aikaisemmin hakatusta metsästä, jonka ohi ei enää haluta kulkea. Marjat ja sienet ovat tutulta paikalta kaikonneet, ja metsätie kiemurtelee nyt avohakkuun paljaiden rinteiden läpi.

In her video, Linda Jalonen shares her experiences with the interviewee who tells how three years earlier the pine forest was clear felled and nobody wants to go there any more. All the berries and mushrooms have gone and the forest road now winds over a bare ridge.

Joskus muutoksen huomaa vain harva. Se voi olla pieni, mutta haikea. Milena Abbas Mamoden videossa nainen muistelee kah-
ta jo kaatunutta omenapuuta. ”Mää muistan kun me muutettiin
tähän paikkaan, niin ensimmäinen mihin mä kiinnitin huomio-
ta oli kaksi, kaunista kukkivaa omenapuuta. Ja mä ajattelin, et
ihanaa omenapuutarha omalla pihalla, unelmien täyttymys. -- ne
kesti kaikki tuulet ja myrskyt, kunnes kerran myrsky repi toisen,
sieltä kaatui oksia ja se oli pakko kaataa. Sen jälkeen se toinenkin
väsyi. -- Jotenkin aina kun katsoo pihalle niin kaipaa niitä kahta
vanhaa puuta. Joku voisi ajatella, että laittakaa uudet puut ja is-
tuttakaa, mutta jotenkin tuntuu, ettei niiden paikalle voi laittaa
edes uusia puita.”

*Sometimes you hardly notice changes. They can be quite minor but
still sad. In Milena Abbas Mamode's video a women tells of two
felled apple trees. "When we moved here, the first thing I noticed
was two beautiful apple trees in blossom, and I had this idea of an
orchard in my own garden, a dream come true. (...) they survived
the winds and storms. Once one was so damaged in a storm it had
to be cut down. Soon after the other one faded away. (...) Every time
I look at the garden I think of those two old trees. Perhaps I could
plant new ones, but it doesn't seem right."*

Niko Vahteran videossa käydään läpi Mynämäen keskustan muuttumista. Samalla se tulee näyttäneeksi usean muun pienen paikkakunnan muutokset ja maisemaan vaikuttaneet seikat. Haastateltava kuvaa pankin rakentamista 50 metriä lähemmäs keskustaa ja kirkon ympärystä: ”Tämä Osuuspankin rakennus on aika uusi tässä. Osuuspankki ois jäänyt kyllä pikkasen tuonne oikealle, missä tuo matala rakennus on. Siinä oli ennen Osuuspankki, sitten tuolla on tuo, missä on nykyisin postin lajittelu-paikka, siinä oli rukoushuone, vanha pitkä rakennus, mikä oli aivan vastapäätä kirkkoa. Ihan hyvällä paikalla. Sitten kun tul-laan yli tien, niin tässä on tietenkin tämä kirkkirkko, mikä on tosi vanha, komea rakennus.”

Niko Vatera's video discusses changes to the centre of Mynämäki. It also serves to explain the reasons for the changes to many small localities and landscapes. The interviewee describes the building of the bank 50 metres nearer the centre and the area around the church. "The Co-op Bank building is rather new. The bank used to be a bit to the right, where that low building is. Where the post office is now there used to be a prayer house, a long building opposite the church. Across the road is the stone church, which is a very old and fine building."

Kari Ahtiaisen *Maisema-ajelu* vuodelta 1992 ajoittuu toukokuulle kuten myös näyttelyimme Kivimakasiinissa. Mainiossa esimerkiksi oman ympäristön havaitsemisesta on kuvattuna tie välillä Mietoinen–Mynämäki–Mietoinen.

Kari Ahtiainen's Landscape ride (1992) was filmed in May the same month as the exhibition in Kivimakasiini. Featuring the road from Mietoinen to Mynämäki and back, it is a fine example of how to observe one's environment.

Sakari Sipilän videossa talvinen sumu ympäröi kaivinkonetta,
kun Nihdeisten vanha kioskirakennus puretaan risteyksen tieltä.

*In Sakari Sipilä's video, a wintry mist surrounds the excavator as
it demolishes the old kiosk at Nihdeinen to make room for the new
crossroads.*

Mirva Hannulan kuvaparissa näkyy hänen äitinsä lapsuuskoti. Mirva yllättyi muutoksista tilalla, vaikka maisema ja vanhat kuvat olivat hänelle tuttuja. Kuvan omenapuu kasvoi käyräksi tytön ajettua siihen traktorilla. Laitumella lehmät ovat vaihtuneet ravureihin.

Mirva Hannula's pair of photos focuses on her mother's childhood home. Mirva was surprised at the changes, even though she was familiar with the landscape and the old photos. The apple tree grew crookedly because it was damaged by a tractor. The cows in the meadow have been replaced by a trotting track.

Maatalouden uudet rakennukset aiheuttavat muutosta
Mirva Hannulan kuvassa eniten.

*It is the new agricultural buildings that cause the most
changes in Mirva Hannula's pictures.*

Niko Vahteran kuvaparissa on pieni poika kotipihallaan vuonna 1995 ja sama paikka Nikon kuvaamana 2008. Avara piha on muuttunut jäsennellyksi ja määritellyksi, hiekkalaatikko vaihtunut uima-altaaksi.

The first photo is of the garden of a small boy in 1995, the second is Niko Vahtera's photo of the same place in 2008. The once open garden is now planned and definitive; the sandpit replaced by a swimming pool.

Talvinen kuva kyläyhdistyksen uimapaikasta vuodelta 1986 ja Joni Peltolan kuvaamana syksyllä 2008. Kuvasta näkyy maiseman sulkeutuminen ja pusikoituminen.

Photo of the Village Association's swimming spot in 1986 and Joni Peltola's photo of the place in autumn 2008 showing how the scene has become overgrown and coppiced.

Jenna Revon valokuvasarjassa *Mamma ei asu täällä enää* on kuvia isoäidin talosta ja tiestä sinne vuosilta 1946–2009. Kuvasarja kertoo, miten talolle ennen kuljettiin pitkospuita pitkin kunnes saatiin tie ja silta. 1990-luvulla alue ruopattiin vierasvenesatamaksi ja palattiin lähtökuoppiin: tie isoäidin kotiin kulki kaukaa ja edessä oli muutto kotoa pois. Kuvasarjassa isoäidin talokin käy läpi tyypillisen muodonmuutoksen.

Jenna Revo's photo series Granny doesn't live here any more *show pictures of her grandmother's home and the way to it from 1946-2009. It shows how before the road and bridge were built access was by duckboards. In the 1990s the area was dredged for a marina and then returned to its original state: the road to Granny's place was far distant so it was time for her to move away. The photos show that even Granny's house underwent many typical transformations.*

Kuvasarjassa Veli-Matti Malho kuvaa vanhan sukutilan vaiheita
1900-luvun alusta tähän päivään.

*In his photo series, Veli-Matti Malho shows how the family home-
stead has changed from the beginning of the 20th century to the
present day.*

Veli-Matti Malhon kuvaparista voi lukea maiseman lisäksi ajan käytön muuttumisen. Kiikussa 1950-luvulla ja sama paikka Veli-Matin kuvaamana 2008.

Veli-Matti Malho's photos show changes in both landscape and land usage. The swing in the 1950s and the same place photographed by Veli-Matti in 2008.

Annika Kukkosen kuvaparissa ei äkkiseltään huomaa isoja muutoksia: Uudessa kuvassa takana näkyy kuitenkin hakkuuaukea ja ojat ovat hävinneet. Vanhasta kuvasta löytyy vielä haka ja kiviä pellon laidalla.

You don't immediately notice any big changes in Annika Kukkonen's two photos. In the new one there's clear felling and the ditches have been filled in, whereas in the old one you can still see a paddock and stones around the field.

Joni Peltosen kuvaparissa joki kulkee uomassaan.
anhempi kuva 1970-luvulta.

*Joni Peltonen's two photos of the river bed,
the oldest is from the 1970s.*

Niko Vahteran kuvapari kotipihalta.

Niko Vahtera's pair of photos of his garden.

Yksityiskohta Fanni Vapolan piirustuksesta. Piirustus jäljittelee maiseman katsomista; suurin piirtein yhtä paljon kuin ihmisen silmä pystyy ympyrän muotoon tehdystä työstä maisemaa näkemään, on hänen näkökenttensä laajuus luonnossa maisemaa ihaillessaan.

Detail of Fanni Vapola's drawing. The drawing emulates looking at the landscape; the field of vision is about as wide as seen by the human eye when admiring the landscape.

Kuvassa Noora Aron ääniteoksen *Venni veti pyssys pännii* asennointi. Ihmiset kertovat ääniteoksessa tapahtumia vanhasta Mynämäestä valokuvia katsoessaan. Hänen työnsä osoittaa hyvin valokuvien voiman muistin lähteenä.

Noora Aro's Venni makes a point audio installation in which people react to looking at photos of old Mynämäki. Her work well illustrates the value of photographs as a source of memory.

Näyttely pidettiin vuodelta 1892 olevassa kaksikerroksisessa
Kivimakasiinissa Mynämäen keskustassa.

*The exhibition was held in the Kivimakasiini in the centre
of Mynämäki, a two-storey stone building dating from 1892.*

Kivimakasiinin ympäristökään ei ole säästynyt muutoksilta.
Näyttelyn aikaan Kivimakasiinia vastapäätä lainehti vielä pelto.
Nyt paikalla avautuu palloiluhallin rakennustyömaa.

Even the surroundings of Kivimakasiini have not been spared from change. At the time of the exhibition there was a field opposite; now it's the building site for the new sports hall.

ENGLISH TRANSLATIONS

THE PLACES IN OUR LIFE

Pauli Tapani Karjalainen

We do not live in a vacuum as our world is divided into a semantic reality. The places in our life are the existential fixed points of this reality. This introduces the question of place in humanistic geography. The humanistic geographer does not map places according to their external features but understands them as lived-in environments. I suggest the following definition: that place is the semantic whole of the relations we reflect on the environment.

What does home mean? How does an environment become our home and domicile? In our normal everyday life we do not usually think of our home as something detached and therefore external to us. Naturally when we are acquiring a place that will become our home, we are forced to count the number of square metres, windows, cupboards... In this situation we literally measure our dwelling. But once we have settled in the situation changes. What was earlier looked at from the outside, as it were, gradually becomes experienced from within. The dwelling becomes an environment in which the furniture and other objects have found their right place. It is no longer measured, just lived. Once we have become accli-

matized to our home it becomes completely familiar and internally embodied and no longer needs to be considered from a distance. A dwelling that has become a home is a bundle of intimate environmental relationships.

Applying the same principle, the streets of our home town or the byways of our village become familiar. In the course of everyday life, our environment becomes familiar through habit. In our normal everyday life we know our places.

Place assumes many different forms. The everyday is one of them: in everyday life, characterised by familiarity and conventionality, place does not come to the fore but is hidden. But when something new or unexpected occurs, place comes to the front. We see it as clearly as when we journey to a strange environment. So this is what it looks like, how do they manage here, where does this road go? In the passage of time, in what we do in the environment, place gradually acquires conventional meanings. Place becomes familiar—and gradually becomes concealed.

But we also remember the places in our life. In particular, the place experiences of childhood remain with us all our lives. They help create our identity. As Leena Krohn (1993, 213) so lyrically writes: "As much as my body, I am my memories. Place is another aspect of my very self. As much as my body, I am its environment. How could it be possible for anything to exist without its time and place? Environment gives us our body, the earth our feet, light the eyes. Time allows us to remember. I am the one who is here; I am the one who is now."

A memorable place! Often an old photo arouses such a feeling. Or some powerful sensation reminds us of something that happened, something that was. As Pentti Saarikoski (1985, 9) writes: "I buy some apples to take home because, like paraffin

lamps and candles, they smell of the past; in the attic in a red-painted cottage long ago.”

We remember retrospectively but we live ahead. In our mind there are also future expectations, anticipated places. But that is the future, something that does not yet exist. An anticipated place will be realised in the future, according to or against our wishes, but as yet we cannot know.

The forms of place presented above already exist, even though their physical location never changes in any way. In former agrarian society people might live their whole lives in the same place and in this same place experience concealed, revealed, remembered and anticipated places irrespective of conditions and the passage of life. In our modern world of movement the situation is the opposite: people change places, move elsewhere and live in many places. Even here the existentialist forms of place are present. In extreme cases, as for instance with refugees, different forms are strongly present.

I have already hinted at the biographical nature of the experience of place. This concerns the question of time, the experience of time, lived time. To the experiencer, time is not just chronology: clock time, calendar days and months. As with lived place, so lived time is replete with relationships: memories, observations, expectations. The experience of lived time varies in different life situations. Doris Lessing (1998, 32-33) puts this well: “Time is different at different times in one’s life. A year in your thirties is much shorter than a child’s year—which is almost endless—but long compared with a year in your forties; whereas a year in your seventies is a mere blink.”

Saint Augustine (1968, Ch. xx, 26) humanises life by linking it to the experiential dimension of our lives. Time becomes three-fold:

The time present of things past is memory;
The time present of things present is direct experience;
The time present of things future is expectation.

The triplicity of lived time: we observe what is here and now, remember the past and have expectations of the future. When experienced time and place are brought together, we have biography and biographical places. I call the interpretation of biographical place experiences topobiography (from the Greek *topos* + *bios* + *graphein* = place, life, description). Topobiography describes our biographical places relationships and the images concealed within them, the ties to time and place as the breeding ground and shaper of self. As Eeva Kilpi (2001, 298) so aptly writes:

So entangled is my recollection of events in the room long ago, that the memories have merged into each other and events separated by days and weeks, months and years, summers, autumns, winters and springs begin to appear as contemporaneous or quite sequential, and even some individual memory is like the centre or composite to which all memories linked to the same place or same people gather like the petals of a flower or from where they twinkle like capricious rays, now brightly, now completely clouded over.

A complete topobiographical survey is impossible: there will inevitably be gaps in the maps because in life there are always places here and there that lay partly in the shade and cannot be captured as images. They are those observed places that defy description in language, interpretation and meaning, but are all that remain of something indescribable. Nevertheless, they still exist and influence.

We often think that biography sits well in its time frame. Living is about travelling from one moment, day or year to the next. When we do this, a chronological picture is created of what happened in our life. Another picture also emerges of what may have happened in life if we had made different choices. Seen thus time is like a genetic axis on which the realities of life are located. But such clarity only emerges afterwards as the result of analysis. It is life as told. As Jean-Paul Sartre (1970, 23-24), that master of philosophical fictions writes: "Nothing happens while you live. The scenery changes, people come in and go out, that's all. There are no beginnings [...] I wanted the moments in my life to follow and order themselves like those of a life remembered. You might as well try and catch time by the tail."

From which end, from what point does one begin the story of one's life? According to the classical Aristotelian model, a story should have a beginning, a middle and an end. "But actually," writes V.S. Naipaul (2001, 83), "If you think about it, life isn't like that. Life doesn't have a neat beginning, a middle and an end. Life is always going on. You should begin in the middle and end in the middle, and it should all be there." How else can you tell about life other than by organising fragmentary memories into a more or less complete picture and allow the end to influence the whole story? According to classical thought, a narrative whole has a plot: when you tell about life you create a plot and the plot creates order in life. We can speak of narrative identity, of a whirl that emerges from layered experiences and expectations, here and now. This can also be interpreted as a statement about life in defence of positional narrative: seen from one point the picture of life is like this, but seen from another it acquires different tones. The spiral twirls, places change, time passes, we change.

But something in us remains in spite of all the changes: that strand of identity that keeps our perforate story together. The picture of our life can never be completed. The final picture does not exist, because after each picture there is always another waiting.

But the self is no whim of chance, it is interpretation. In all its vacillations narrative identity lies somewhere between pure accident (= no cause and effect, no motives) and absolute self (= complete perfect portrait). In this in-between land, place, time and biography come together. There is never the one without the other two, or the two without the third.

LITERATURE

Augustine (1955). *Confessions and Enchiridion*. Philadelphia: Westminster Press.

Kilpi, Eeva (2001). *Rajattomuuden aika. Kertomus lapsuudesta* [*The time of boundlessness. A tale of childhood*]. Helsinki: WSOY.

Krohn, Leena (1993). *Tribar. Huomioita inhimillisestä ja ei-inhimillisestä* [*Tribar. Observations of the human and the inhuman*]. Helsinki: WSOY.

Lessing, Doris (1998). *Walking in the Shade. Volume Two of my Autobiography, 1949-1962*. London: Flamingo.

Naipaul, V.S. (2001). *Half a Life*. London: Picador.

Saarikoski, Pentti (1985). *Aika Prahassa* [*Time in Prague*]. Helsinki: Otava.

Sartre, Jean-Paul (1969). *Nausea*. Harmondsworth: Penguin.

LANDSCAPE CONCEALS SORROW AND SUFFERING

Anne Heimo

Place is full of meaning. People are tied to places via their experiences and memories. Places familiar from childhood are associated with strong, normally positive, feelings and impressions. The area where people grow up is generally the most important and beloved mindscape. The author Eeva Joenpelto describes her relationship to her own home town of Sammatti as follows:

The environment in which we have grown up and experienced our first joys and sorrows is, in spite of everything, the place that springs to mind when we hear the word “home”. And as we all know from experience, this home town, this land of our childhood, is much more than the landscape seen by outsiders from the bus window as they drive past. To them these rocks and boulders are just ordinary chunks of granite, but to us, who grew up here, each path and each rock is unique, concealing the memories that exist only in us.

As Joenpelto notes, places gradually merge and become your own. Outsiders cannot see and experience them like us. Likewise she crystallises what many artists and researchers have observed about the multiplicity and ambiguity of landscape and place. One and the same place is open to numerous, mutually contradictory and competing interpretations.

Sammatti in South Finland is best known as the home of Elias Lönnrot, the creator of the Finnish national epos

Kalevala. His birthplace, Paikkari croft near Valkjärvi lake, became a popular tourist site, almost a shrine, at the end of the 19th century after being immortalised in Sakari Topelius's *Book of Our Land*. This 'Topelian eulogy' of Sammatti's verdant nature, rolling countryside and teeming waters has since then attracted numerous tourists and summer visitors to the area. Even today, cherishing Lönnrot's heritage is central to the public image of the place and nearly all the tourist sites in Sammatti are related to the life of this great man. A visitor to these sites is completely unaware that many of them were also the scene of incidents in the Finnish Civil War of 1918. "This has been an evil place, even if they're always talking about Lönnrot," recalls a man who was 9 years old at the time of the Civil War when asked about major events in his locality.

The interview was part of an extensive popular history programme conducted at the end of the 1980s in Sammatti by the Finnish Literature Society with the objective of surveying local traditions. Imagine my surprise when the first person I interviewed refused to discuss local beliefs and Lönnrot, but instead insisted on talking about the rebellion as the Civil War is referred to in this area. From one interview to the next I noted that many wished to talk about these times because the repercussions of the Civil War in this small community were exceptionally brutal. The punitive actions of the victorious Whites by far outstripped the actions of the defeated Reds. Although only one person on the White side was killed during the fighting in spring 1918, forty members of the Sammatti Workers' Association were executed during the final stages of the war. In proportion to the population of Sammatti, this was one of the highest rates of executions in the whole of Finland. It shocked and bewildered the community and called for an explanation.

For decades, Civil War historiography was coloured by the victor's interpretation, whereas the experiences of the defeated were suppressed in public. It was not until the 1960s that this situation changed when a number of archives organised major popular tradition collections and the first academic studies were published. However, these did little to explain events in Sammatti. As Civil War historiography was unable to meet the information needs of the local community, these events were interpreted and explained via oral narratives. This proved to be an effective way of dealing with the differences and tensions prevailing in the community and the feelings they aroused.

Narratives are an effective way of making places meaningful. Houses where the White Civil Guard staff officers had their headquarters, caves that offered protection or fields where executions took place cannot be recognised as such without narrative backing. A narrative gives even the most insignificant of places meaning. In listening to the local inhabitants' stories of what happened in 1918, I found myself continuously noticing how the milieu changed before my eyes. As the story is told, so the hill seen from the window is transformed into the site of a Civil War skirmish and the surrounding forest a place to hide for those fleeing from conscription, fighting and execution during the long spring of war.

REMEMBERED PLACES UNSEEN BY OTHERS

It is often said that history presupposes chronology, but in relating the past it is often more necessary to name the place rather than the time of an event. Place concretises events. The bonding of a narrative to place acts as an aid to remembering and evidence of the authenticity of the related events. This does not mean that all related events inevitably have a place to which they can be tied. Places could equally well be based

on false knowledge or simply imagined. Places vary in age and not all are observable. Sometimes experts are required to reconstruct a past site from the remaining traces. In order to be recognised, a place has to be marked with a clear sign, notice or monument. Such markings call the observer's attention to the desired matter.

27 There are still traces of the Civil War around Sammatti:
28 buildings, hideouts, places of execution and memorials. There are two memorials commemorating the executed members of the Sammatti Workers' Association: one in Sammatti cemetery and the other in the vicinity of the actual place of execution in Tavola, Nummi. Originally they were erected to remind people of the self-sacrifice and convictions of those who gave their lives in the Civil War. In time, however, their purpose changed. Now they remind people that it had been possible to execute tens of people in this community, something not all find it easy to live with. Also they are reminders
30 of the survivors whose names are not inscribed on them.

Most of the places in Sammatti associated with 1918 require special knowledge in order to be recognised as sites of events in the Civil War. For an outsider it is virtually impossible to distinguish a place of execution or burial without the help of local expertise. The brothers Frans Iltanen and Edvard Kilpi hid from the Whites with Juho Lindell in a cave on the shore of Lake Enäjärvi. After an exchange of fire they were caught. Bullet holes in the surrounding rock confirm the location of the site, but without the story of their fate, the place
31 would not hold any special interest.
32

GAMES AND ADVENTURES ON THE BURIAL SITES

The mindscapes of childhood normally conjure up positive feelings and the memories related to them are pleasing ones.

But this is not always so. The childhood memories of those I interviewed, brought up in the shadow of the Civil War, were by no means simply nostalgic. They were full of dark tones. They concerned meetings with Red Guards, food shortages, hiding and the presence of death. These highly graphic reminiscences are easy to recognise as the feelings aroused by unusual events; joy and fear, confusion and hope. The most unpleasant memories concern parents' attitudes towards the events, hearing shots fired or seeing prison convoys.

The executed Reds were first buried where they had been shot and many narrators related their fear of these places. Others tell of their curiosity about the sites of fighting and execution and how boys in particular would later go and poke around. The following man's recollection concerns the mass execution of twelve men on the land of the Domestic Science School built with funds from the Elias Lönnrot testamentary fund:

That's where the first twelve were shot and buried, behind Vähä-Puosu, in the swamp by the domestic science school. I went there to look at the pits. It was a really boggy land so they were full of water. They just took them there and shot them, and if any of them had something worthwhile on them, like good clothes or money, they took them. Wallets, especially poor quality ones, were thrown all over the place, likewise shoddy hats and caps and so on. But if anybody had good clothes, like the crofters had, as they were made from good, homespun cloth, it was worth taking them, likewise the overcoats.

The following day the executions were continued on the lands of Ylitalo farm where the Whites had their headquarters. Unlike the previous narrator, this ten-year old girl with

her mother was not prepared for what she discovered:

I remember, as I was ten in 1918. The staff officers were billeted in Ylitalo farm, and we went there on Sunday. I was allowed to go with mother. We didn't go into the house, but stayed outside [describes the place]. Somewhere behind was a Red Guard's grave and I remember looking at something, it looked like egg shells or something, but they were fragments of skull with dried blood on them. These are the only memories I have of the Red Guard's grave.

35

These reminiscences show clear gender differences: those by male narrators cover a far wider area than those by women which mainly concern events in the home. This is explained in many studies by the differences in gender focus. Women are thought to be more interested than men in human relations and the home. Whereas this may well be true, another explanation is the state of gender roles at that time. In an agrarian society women and girls were bound to the home sphere, whereas the tasks of men and boys took them outside the home. Boys were also allowed to wander far from the home in their free time. For boys in gangs it was easy to venture into a nearby village or visit battlegrounds looking for cartridges. When asked what he remembered of the events of 1918, an interviewee who experienced the Civil War as a 13-year-old lad replied:

I remember something about the spring of 1918. People were shot there, on the field over there, only 200 metres away. We were still living in the old home then. They were shot there and also at the swamp near the domestic science school, but afterwards the bodies were taken to the cemetery. However, there certainly was a real

hullabaloo here. We lads would wander about and when the Reds left for Nummi, the pursuing Whites came from Karjalohja. We went to see the place, looking for cartridges. Then the Whites got angry and drove us away, threatening to shoot us. So we ran away and they left and that was that. Whenever there was shooting, we hid in the mill at Lallinaho ...

The narrator describes the events in detail in reversed time order. The starting point is the pitiless end to spring 1918. First he mentions the executions that took place at the end of April and in May, then the transfer of the bodies to the cemetery in June. After this he describes his personal experiences of events by returning in time to mid-April when the Reds fled from the Whites to Nummi. After this he goes further back in time, to February-March, when the Reds were in power in Sammatti and controlled movement and the distribution of food. After describing hiding in the mill, the narrator continues by remembering seeing sandwiches at the workers' clubhouse, guards watching the road and his father receiving an extra ration of grain, in other words the typical reminiscences of Sammatti people. The narrator appears to have created more of a map than a chronological account.

INHERITED MEMORIES, CHANGING INTERPRETATIONS

Narrated reminiscences need not necessarily be personal ones; they could also have been passed down or assimilated in some other way. The following case concerns memories inherited from an earlier generation in a family born after the Civil War. The man still lives in his father's childhood home. Following the capture of Sammatti, his father and uncle, who had both been in the Red Guards, voluntarily went to report

to the Whites. In telling the story of his father's brother, he pointed to the head beam of the door where his uncle, August Virta, had placed his watch when he left for the Whites' headquarters. He never returned to collect it for although his father was freed, his uncle was in the first group to be executed in Sammatti:

38 Well, Aakusti [August], that's the elder brother, said why don't we just go, as we haven't done anything wrong, so we can get on with our normal lives again. But obviously he'd guessed something was up, because he'd taken his watch from his pocket and put it there over the door when they were going out, and after that he didn't need his watch any more ...

The past is always interpreted from the standpoint of the present. The following quotation is from my discussion about Sammatti in 1918 with a mother born in 1919 and her 1946 born daughter. They consider how attitudes have changed over the decades. To begin with the executed were buried where they had been shot. Later on, after the bodies had been transferred from these scattered temporary graves to the cemetery, these places were not remembered as the sites of violent death but simply of those who died in the Civil War. They have become a kind of substitute graveyard:

Daughter: Well, they [the graves] were something we never talked about, not in school, because there were places like this all over the village in one way or the other. The ones which remain are remembered, largely as burial sites of a sort, rather than actual places of execution. They're discussed in a different way than in my parents' days. Of course, it is the distance [in time] that does it, one sees it differently, one wants to see it differently and

luckily we do. There is no clear division like there was then, which, of course, was quite natural in those days.

In addition to a physical place, the remembered place may simply exist in the mind. Oral tradition places are dependent on the rememberer: once the rememberer no longer exists, neither does the place. In the following example, a man born in 1908 first remembers a hat left at the place where a Red Guard was executed and then black paint running down the wall of the cemetery, both of which disappeared in time:

(...) and a German [one of the soldiers helping the Whites] grabbed his arm and led him from the house to Pajanummi, pushed him against a pine tree, and shot him right there. Jussi [the victim] was wearing a hat and it fell by the stone wall until someone picked it up and put it on a fence stake. It was there for a couple of years, I can still remember that. Gradually fading away.

41

I remember when the bodies were dug up from the Ylitalo farm and put in black coffins. The coffins had been painted black. I don't know what kind of paint it was, but it was so fresh that it was dripping when they were brought. (...) and men lifted them on top of the stone wall. (...) from the coffin for Levo, the black paint or something, some sort of liquid, was oozing from it onto the wall. It ran down the wall in a long trickle with another, narrower one next to it. And they stayed there and dried, and I always looked at them when I was home on leave during the war. And I remember noticing that they were still visible, but not any more. They were there at least twenty years --

43

According to the narrator, the hat and the trickle of paint on the cemetery wall relate to the execution of members of the

Sammatti Workers' Association in spring 1918. Juho Koskinen's hat on the fence stake reminded the narrator of the mercilessness of the foreign troops. Whites from the same area refused to shoot a wounded adversary, but this did not stop the Germans. The trickle of paint coming from Henrik Levo's coffin on the wall reminded him of a defiant Red Guard who did not fall at the first shot and commanded his executioner to shoot better next time. In time both hat and paint trickle changed the memory of a place that reminded the narrator of the painful moments in the recent history of his locality, the Civil War and its far-reaching, terrible consequences.

Even today many traces can be found in the vicinity of Sammatti relating to the time of the Civil War, but special knowledge is required to recognise them, to make them meaningful. Monuments commemorating the victims of the War are easy to recognise, but for most of the events of that time, no signs or traces remain. By narrating personal memories of a place or an event they become meaningful and corroborate the past in a way which even a stranger can appreciate.

LITERATURE

Heimo, Anne (2010). *Kapina Sammatissa. Vuoden 1918 paikalliset tulkinmat osana historian yhteiskunnallisen rakentamisen prosessia* [*Rebellion in Sammatti. Local interpretations of the 1918 Finnish Civil War as part of the social process of history making – English summary*]. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Joenpelto, Eeva (1983/1962). Kirjailija ja kotiseutu [The writer and the locality], in Pentti Huovoinen & al. (Eds.), *Finlandia. Otavan iso Maamme-kirja I* [*Finlandia. Otava's book of our land*]. Helsinki: Otava. (pp. 306–311).

Topelius, Sakari 1948 (1856). *Maamme kirja* [*Book of our land*]. Porvoo & Helsinki: WSOY.

THE ART OF LOOKING AT THE PAST

Seppo Knuuttila

The world in which we live is based on our observations, but it is also very much more. Ever since childhood we have learned to remember our sensed environment and live in it. We have a strong and well-founded assumption that others experience this shared environment in the same way. Furthermore, we can imagine other realities, worlds inexplicable to the senses, which the imagination builds individually and collectively. It remains debateable whether the imagination can produce images independently of sense experiences. And if it can, how is it possible to render them understandable to others without language, pictures, sounds, smells, feelings?

The first games played with small children concerning hiding. Children soon grasp that a mother—or somebody else—whose face is covered, is also there for the short period when her face cannot be seen. It may be that the child's laughter when he/she sees the familiar face again is not due to "seeing it again", but to the realisation that reality continues beyond the reach of the senses. Later it becomes clear that this same matter is one of the most basic questions of existence and subject of dispute. When I was a child I remember wondering, for instance, at the similarity between fairy tales and the observable world: sometimes it seemed that fairy tales were more real than stories of the real world the meanings of which were beyond me.

The most important limitation to the observable world concerns the past. We can only sense what is now and remem-

ber what has just been. Trying to understand this may be a great existential insight for a child: what does it matter when we only live for the moment. Sometime just before she began school, my daughter and her friend invented the following game: They sat at the dining table, poured the milk from their glasses and chucked bits of bread all over the place because “you only live once”. When her mother came in she agreed that it was so but now they had to clear up, wipe the table and pick up the bread because there are always consequences to one’s actions. Thus the world of observation and consequences weighed down on the children’s existential fun making.

In this essay I shall give a few examples to show the way in which the lived, experienced and observed world relates to the imagined, anti-knowledge, framed and lost world. By world I do not mean the universe, only the realities built in different ways and their superiority is not questioned in the following.

OBSERVATION AND FRAME

In July 1990, the versatile music and dance Suomussalmi Group presented in the local area a work called *Ansataival* (*Trap Trail*) featuring twelve dancers and four musicians. In a journey of one and a half kilometres there were no less than sixteen dance and music performances, the beginnings and endings of which were not seen by the public travelling the trail. The most impressive feature of the Trap Trail was that nothing was actually what it looked, sounded or felt like. It happened on a glorious warm evening in July.

47 The Trap Trail path rose to the ridge above the steep bluff of the sandy shore. From the shore the dancer Soile Lahdenperä staggered up the hill pulling old tree branches and then sang in a heart-rending voice “Annikki’s toil”. There is a great view over the lake where odd looking islets seem to float on

the water. What we saw was a Finnish summer scene at its best, idyllic nature at its most typical, most beautiful. Later we learned that the waters were but the far corner of an artificial lake created for the needs of the local power station and, in the view of its staunchest critics, we were actually gazing at an environmental crime. But the experience of this natural beauty and touching performance was for us, a random audience, both shared and real.

Trap Trail also included "Mr Sandman" by dancer-choreographer Harri Kuorelahti. Once again we stood on the ridge path. In front of us a steep fall, a hollow and a sandy slope which the man tries to climb. He's in a hurry, for the unseen others have already gone. The sand slips under his feet, and he slips with the sand, gets up and tries to climb again. He shouts to the others as friends do: "Wait for me, I'm coming. Hi, don't leave me!" But the sandman doesn't see that behind the ridge a band of half-a-dozen reindeer are coming. Suddenly they rush into view only to disappear behind the ridge. It's fun for us as we have seen whom the sandman was calling to and trying to catch up with.

The combination of plan and spontaneity keeps the mind alert and stays in mind. The sociologist Erving Goffman discussed the meaning and consequences of the habit of Westerners to placing matters, objects, situations, animate and inanimate creatures, etc, into more or less clear frames or categories. These naturally vary from one culture and period to the next, but even diversity has its unifying factors that, for instance, bring strangers together for a while, to see the same landscape which they believe is natural, to laugh at the same things, often at the expense of some "sandman".

Natural and social circumstances determine the everyday of human activities, ie, emotions, thoughts and actions. Such

natural circumstances are, among others, those that do not as such contain aspirations or assessments, neither positive nor negative consequences. However, for some people, natural circumstances can be positive, whereas for others, their compulsiveness is unfortunate.

But natural circumstances can be interpreted incorrectly and, in the broadest sense, they contain possibilities of error and mistaken interpretation (camouflaging, concealing, misleading). The observable and anti-knowledge world is part of our world outlook: we see how the sun rises and sets, even though we know that this is not true. Moreover, one of the powerful assumptions in our culture is that all phenomena have a natural place in our system of beliefs, so the borders of the possible and the impossible are always of interest. Some of us can scarcely tolerate ignorance, others the unexplainable.

Compared to natural circumstances, in social situations man behaves as a determined, methodical, cunning, controlling, value setting, goal-oriented creature. In social circumstances, such things as experiences, intentions and motives, good and bad habits, are factors which exist and control our behaviour. Even though the differentiation between natural and social circumstances is ostensibly bipartite and approximate, it contains complicated principles of classification and criteria. Occasionally strangers can belong to more natural than social circumstances, even though saying this aloud is hardly good manners.

DISAPPEARANCE

The idea and fear of a world becoming increasingly more uniform has been a topical issue for a couple of hundred years. Thus at the end of the 19th century, anthropologists began documenting what remained of authenticity, difference and

cultural diversity: and they are still doing so. The disappearance of both real and imagined authenticity is also a kind of discovery and invention of culture. On the one hand we know that differences between the various parts of the world and cultures have also increased as the result of economic, political and cultural contradictions and open conflicts, wars. The theory of eternal disappearance is as fundamental to our culture as the myth of eternal return.

The long history of thinking about the increasingly uniform world has kept to the forefront the idea of what we are losing and to where there is no return after change. In other words, it is a question of describing the past. The diminishing of cultural variation, the severing of roots and the loss of one's own voice are seen as a threat which, if realised, worsen the present absolutely and not just relatively in relation to the past. The desertion of lived places and their closure either in time or for political reasons means different things to those within or beyond their borders.

When social, cultural or similar researchers have handled the changes in their research projects, they conclude with a comparison in which 'before' and 'after', 'no longer' and 'still' predominate. Temporal descriptions of changes in society and turning points in folk culture are basic texts and they derive their strength from such facts as the disappearance of artefacts, customs and skills. The message of such descriptions is that all that has been described once existed. But because it is not possible to record or describe all that has been lost, it is obvious that even at their best these descriptions are but imperfect versions of their objects.

52

Disappearance, giving way and reorganisation, ie, the observance of change, has been a familiar subject to me in the thirty years I have spent studying village life. Some twenty

years ago in two study reports on a North Carelian village, it was suggested that the village had lost its lumberjack-small-holder functions in the regional division of labour and so the former type of community no longer existed. From these reports the villagers drew their own conclusions and caustically remarked that whilst we are still working hard these clever university professors have decided that our village died ages ago. It is, however, undeniable, that the village which had some three hundred souls half a century ago and now only twenty live there all the year round has changed beyond all recognition. True, this and that remains so the village can still be recognised as the same. These insider and outsider views easily conflict because the meaning of the lived and described place differs: those within see continuity whereas the outsider sees interruption. To the researcher, the village or his interest in it may fade, but within it life goes on.

DOOMED PLACES?

In the early 1970s, Henry Glassie, Professor of Folklore at the University of Indiana, collected ethnographical material and oral traditions on the village of Ballymenone in Northern Ireland. He lived in the village, interviewed its inhabitants and immersed himself in their way of life with a rare empathy. Writing with incredible verve, Glassie published the results of his Ulster fieldwork in the prize-winning *Passing the Time in Ballymenone* (1982), an ethnologically accurate and lyrical survey of a village that had managed to retain all its traditions despite all the ongoing changes: at that time, the village had no electricity, running water or other modern conveniences. But the village had a very strong culture of its own; it cherished its history, traditions, fine-featured aesthetics and harmonious way of life. All this in Glassie's eyes was threatened and by the 2000s lost.

In 2006 Glassie published another study, *The Stars of Ballymenone*. This over five-hundred page book told about the former inhabitants of the village. The brightest stars were the writer's invaluable informants, teachers of the past and dearest friends: Michael Boyle, Hugh Nolan and Peter Flanagan. They were the producers, inventors and narrators of the importance of their own place and its past. Glassie's expert on habitation and housekeeping was Ellen Cutler, a Protestant in a Catholic community. The style of the book is elegiac and, in a nutshell, puts a full stop to the story of bygone Ballymenone. He considered it his duty to follow the lives of his fieldwork friends to the end so he could shut the gate behind him.

Glassie's works are exceptionally interesting and instructive because they are based on intensive fieldwork and his narrators' powerful retrospective look. What is puzzling, however, is that Glassie cannot see anything of interest from his point of view in present-day Ballymenone. The fine, old and picturesque houses have been replaced by standardised bungalows and neither are the new inhabitants of the village interested in its past, even though they have expressed their gratitude to the writer for his wonderful books. In reading his new book, the thought comes to mind that the writer is not interested in the present life of the village or the way changes in Ballymenone are local manifestations of a general process. When he states that nothing of the past remains it is like the close of a story, an ethnographical end.

Naturally I do not wish to deny the reality of change or Glassie's experience of it or how his field came to a close. But as a folklorist, I cannot forget that many generations of researchers before have closed the fields in the same way. Sometimes this kind of sudden loss of a view of the future has been criticised as evacuating the future. Towards the end of *The*

Stars, Glassie describes a moment when he was alone outside listening in the total silence and looking at the impenetrable darkness: "A spary of stars crosses the sky, some of them long dead, their light still coming to earth."

THE PAST IN THE PRESENT

The more complete a narrative performance in the arts or sciences attempts to be, the stronger will be its interpretive impact. Through restricted questions and performances it is possible to convey a more accurate overall picture of those objects and features about which we wish to know. A complete presentation is, at its best, intellectually less, but interpretatively more than the sum of its parts. Not even decades-long monitoring of the same place have normally—if ever—progressed in a straight line from the first individual observation to a state of satiation when no new information is obtainable.

Descriptions as data and results exist in relation to what has been observed, asked and wished to know. Texts resulting from decades of monitoring, interviewing and observing are all in some way connected to those cultural factors about which nothing is asked, which are not even necessarily noticed or which are arbitrarily interpreted as being unobtainable. Even though authentic places, homes and landscapes disappear from our circle of experience, as, like us, they do in time, they also change places, reorganise as new spaces, and their inhabitants, if there are any, maintain the culture of the present. Perhaps they also think of their place in the world, not only in the observable present, but also as a remembered lived-in space.

LITERATURE

Eliade, Mircea (1993/1949), *Ikuisen paluun myytti* (*The Myth of the Eternal Return*). Finnish translation Teuvo Laitila. Loki. Helsinki.

Glassie, Henry (1982), *Passing the time in Ballymenone: Culture and History of an Ulster Community*. University of Pennsylvania Press. Philadelphia.

Glassie, Henry (2006), *The Stars of Ballymenone*. Indiana University Press. Bloomington (Ind.).

Goffman, Erving (1968/1974), *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Northeastern University Press. Boston.

Knuuttila, Seppo (2008), *Impivaara suomalaisten symbolina. Entinen aika nykyinen mieli* [*Impivaara as a Finnish symbol. Former time present mind*]. SKS. Helsinki.

Knuuttila, Seppo & al. (2008), *Kylän paikka. Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä* [*The village place. New interpretations of Sivaka and Rasimäki*]. SKS. Helsinki.

Lönnrot, Elias (1836), Suomen synty [Birth of Finland], in *Lönnrotin valitut teokset 2. Mehiläinen* [*Lönnrot's selected works, Vol. 2. The bee magazine*].

Raija Majamaa (Ed.) (1990), SKS. Helsinki.

REMEMBRANCE OF LANDSCAPES PAST

Nina Rantala

When I think of a landscape that has meant something special to me, I return in time to my schooldays. It's a sunny winter's day. I've just got off the school bus and am walking along the verge of a fir-lined road. I turn down the road to my home. Emerging from the shadow of the firs, I see the open fields all shining white. Snow has laid its soft mantle over the landscape so I can scarcely distinguish the fence posts or barbed wire, ditch or snow-ploughed road. My eyes are dazzled as the snow sparkles like a million diamonds. The sun warms my face; it's March in Kärpänkylä, Oulu, north Finland. I fill my lungs with air. This view which I experienced I'll remember for ever. Now it's your turn to shut your eyes, and when I ask you to remember a landscape you consider important, what's really the very first thing that comes to mind?

This is how I began my community art project *Remembrance of landscapes past* with the 3rd year six-formers of Mynämäki Upper Secondary School from 2008 to 2009. At the time I was employed as Community Artist in residence at Saari Manor, in the small rural municipality of Mynämäki. It was the school's art teacher Sakari Sipilä who originally suggested doing the project as part of their contemporary art course. Altogether, fourteen students took part during autumn 2008 and spring 2009, culminating in an exhibition in Mynämäki's Kivimakasiini—the stone barn—in May.

For some time I'd had this idea of collecting people's thoughts and memories of changes in their living environ-

ment, which is why the theme I chose for the project was the personal experience of one's living environment and changes in it. The aim was to persuade the students to react to their environment, become aware of it and experience it as their own. Thus the key words were experience, landscape and change.

The students had come to Mynämäki School from all over Finland Proper, as the south-western part of the country is called. They came from Taivassalo and Kustavi on the coast, from Mietoinen and Karjala, two municipalities that had been absorbed into Mynämäki, from Mynämäki itself and the nearby municipalities of Naantali and Masku. One had even left home and settled in Turku. What they all had in common was the experience of living in the countryside, either on outlying farms or rural conurbations. Some came from families who had lived in the area for generations, others from families that had moved in more recently following work or in search of a better way of life. From these familiar, everyday sights we set out to discover the landscapes important to them and their kin.

THE CHARM OF PERSONAL EXPERIENCE

As a subject, the personal experience of landscape may sound self-evident, but when you probe deeper, it is not without its challenges. Not least of all is how to learn to observe your own living environment. To see it, feel it; let it influence and be a source of joy. Become sensitive to it. And when you've become sensitive, remember and appreciate your experiences. It often seems that our observations and experiences of a favourite landscape are obscured by the pressures of everyday life. Almost as though they've been pushed aside and only economic and practical arguments determine the fate of our environment.

However, it is just through these personal observations that you come to accept a landscape as your own. They give the feeling that this is where I belong, that this is part of me, of my identity. Here I'm at home. This is valuable capital for young people at a crucial stage in their lives. With this project I wished to make the students receptive to their own experiences and discover landscapes they considered personally important. So the main point was to get them to observe their own environment, become conscious of it and considered it their own. Only in this way could the feeling emerge that this is my landscape and what happens in it concerns me.

The project was largely realised through videos and photographs. The students would find someone to interview who showed them a place considered important but which no longer existed. Together they went to look at the place and when the interviewee was telling about the changes that had occurred in the landscape, the student videoed the scene. This was no national landmark, but some inconspicuous ordinary scene that would not attract the attention of someone flashing past in their car. It is only when another person tells the story and conveys their impressions that a landscape acquires a special meaning. To my mind, it was important that we didn't just think about the experienced landscape among ourselves but that the discussion of changes in the environment was extended to others within the student's circle. The landscape was not created in a single night but has been lived in and moulded by many generations. The more we know of the different layers in this complex fabric, the richer will be our experience.

In addition to the work of the students, the exhibition also featured local activist Kari Ahtiainen's video *Maisemaajelu* [*Landscape ride*] (1992) and art teacher Sakari Sipilä's video *Kioskirakennuksen purku* [*Demolition of a kiosk*] (1997).

The videos were fine examples of interest in the local environment. *Landscape ride* depicted a May drive from Mietoinen to Mynämäki and back and was extremely popular with the public. This meditative / thought-provoking film drew people to spend ten minutes watching the route they travel almost daily. Other than in the centre of Mynämäki, few changes have taken place along the road.

Sakari Sipilä, on the other hand, filmed the demolition of the Nihde kiosk dating from the early 20th century. Returning from work one winter's day, he noticed that an excavator was ripping the building to pieces. He fetched his video camera and began filming. In half-an-hour, it was all over. In monitoring the exhibition in Kivimakasiini, I noticed that some people came just to watch this video. One in particular was an old lady who saw it twice. She sat quietly, remarking that she'd never seen the actual demolition. Another was a young woman who remembered buying sweets from the kiosk when she was five. She'd moved to the area when the kiosk was still in business.

THE NAME OF THE PROJECT

The name of the project comes from Marcel Proust's novel *In search of lost time*, the other English name of which is *Remembrance of things past*. I found in the novel points in common with the project participants. The book closely follows the subjective emotions of the young protagonist. It is suggested that from these subjective observations an objective picture of man's psyche is born. I had something like this in mind: that we gather information from numerous personal experiences to learn how landscapes have changed and how these changes affect people.

In Proust's story, the young protagonist travels the road from idealism to realism. Perhaps the same thing happens

with my sixth formers. Man's life circle expands from oneself to the surrounding reality in which changes are inevitably taking place. It is then essential to replace cynicism by knowledge and feel that things can be influenced. The students were at a turning point in their lives: the end of school and the beginning of life outside the home.

Instead of the concept of *landscape* in the title, I could have used *place*, so then the project would have been called *Remembrance of places past*. However, I considered *landscape* the better word. It is easier to talk of landscape than place as it contains the idea of distance: something over there that we look at, whereas place is closer, within one's heart. In this way a private matter was more or less revealed by accident.

The concept of landscape also contains the above mentioned idea of looking, whereas place asks about existence. It felt suitable as we were working with visual instruments like the video and photograph. Even though instruments accentuate looking, we have in mind the multi-sensual experiencing of landscape. In addition to seeing our environment we also smell, hear and feel it.

THE CHALLENGE OF OBSERVING CHANGE

The theme of change in the project was challenging for two reasons. Firstly, it is difficult noticing change in a landscape in which you live all the time. The everyday environment easily appears as permanent. Moreover, the rural landscape is considered unchanging compared to the urban milieu where the forces of change are thought to race ahead, whereas life in the countryside is more peaceful. It is easier to notice the appearance of an apartment block than the gradual disappearance of ditches as the result of drainage.

However, even in the countryside, changes are taking

place all the time; they are just less obvious and slower. They are often connected to structural changes in agriculture or the Road Administration's new policies. Agriculture has become more efficient, the fields ever larger and growing the same crops so that there is no diversity any more. The roads are widened by flattening hills and excavating rocky outcrops. Former sand tracks are straightened and metalled over. Roads lead to new places and crossings are moved. Gradually the landscape comes to look like any other and its unique character disappears.

This is easy to notice in the centres of small municipalities, dominated as they are by bank branches and supermarket parking lots. There's no patience to preserve or respect such harmonising features in a milieu as a stone barn or even an old church. Once again, we don't see the existing and familiar uniqueness of a place.

The second challenge to noticing changes was that the students had all been born in 1992. I wanted the project to deal with those changes that had occurred during their lifetime. It's important to realise that changes occur all the time. The central idea was to get the students to notice their own environment, become conscious of it and consider it their own.

In addition to videos, pairs of photographs were also used to document changes. Students searched through the family photo albums for pictures in which a landscape was either the actual subject or the background. I encouraged them to choose pictures of quite insignificant scenes and then think why they had been taken in the first place. They then took a new photo of the same place. I also persuaded them to believe that photos could express change. Even though they perhaps thought that no change had actually taken place, it was worth while taking the picture and making the comparison. We were

often quite surprised. I showed the students photos taken by environmental counsellor and photographer Tapio Heikkilä for his doctoral thesis *Visuaalinen maisemaseuranta (Visual Monitoring of Finnish Landscapes)*. Working as a senior inspector for the Landscape Management Department of the Ministry of the Environment, Heikkilä developed a photographic documentation method of monitoring Finnish cultural landscapes and the changes taking place within them. He photographed Finnish arable landscapes and South Finnish pastures at four year intervals. His photos showed how subtle even widespread changes in the landscape can be.

A major part of working with the students concerned studying their work. In analyzing the pairs of photos and videos we thought about the changes that had taken place in the landscapes. Their foremost reaction was surprise with the degree to which familiar landscapes had changed. Even though the album pictures were familiar, as, too, were the places in the present landscape, the changes only became apparent when they were compared. The students drew the following conclusions from the photos: that the general standard of living has risen, ie, prosperity, defined gardens rather than open spaces, changes in agriculture, spread of thickets, free-time spent in different ways, new housing rather than repairing old buildings.

THE PROJECT GETS UNDER WAY

The project began in October 2008 with introductory lectures and discussion of the concept and meaning of landscape. The students then went to find people to video interview and we began work on another task. Many students chose to work with photo pairs, but others went in for drawing or sound recording. We continuously analysed the photos to discover what changes had occurred.

Our equipment consisted of two video cameras, tripods and external microphone. The films were edited on two laptops and one table computer using the Windows' Movie Maker program which many of the students were already familiar with. Either Sakari Sipilä or I helped with the editing. Some students were so conversant with the equipment they needed no assistance. I stressed that recording memories was more important than technical proficiency. The photos were taken with the school's digital system camera. Family album photos were scanned into my computer. Sound recording and editing work was done in the school's radio studio using the Audacity program.

We worked solidly during the autumn but took a break from December until the higher school certificate examinations were over in March, after which we continued up to the opening of the exhibition at the beginning of May 2009. From the start I had the idea of an exhibition of the students' work. Not only would their work be seen and perhaps others could be aroused to think about the landscapes they personally considered important. The students would also be working like community artists, making their own contribution to the community. They were also involved in other aspects of the exhibition, like drawing up the press release and invitations, posting them, participating in the press conference and, naturally, the opening.

An admirable place was found for the exhibition: the local history Wirmo Society's Kivimakasiini, an old stone barn dating from 1892 with the same historical stratification as the surrounding landscape. The exhibition was a great success with five hundred visitors during the eleven days it was open, which is wonderful considering that the population of greater Mynämäki is just over 8000. This showed that people

were interested in the landscape and that the personal touch appeals. The exhibition also opened the celebrations of the 700th anniversary of the founding of Mynämäki.

I also invited the members of the municipal executive board to the exhibition, because I believed that decision makers should also think about the landscapes they felt important and recognise their own experiences. This could open new avenues to the preservation and protection of the local landscape. Decisions that radically affect the landscape often exclude intrinsic considerations. There are also other experts on the landscape than road engineers and town planners.

TOGETHER

Folklore student Anu Leppänen used our community art project as field work and interviewed the students during the time of the exhibition. These interviews are now in the archives of the School of Cultural Studies, University of Turku. They revealed that it was important for young people to collaborate with an artist. The work of an artist is largely being receptive and sensitive to the surrounding world and articulating these sensations as art. This can also be a process when what is meaningful is not the finished object but the discovery of the opportunities available. Likewise with the students: what they produced is as important as how their ideas developed during the course. I believe I was able to offer them a more concerted way of examining the environment and am very proud of their open mindedness and ability to see things in another way.

It was also important for the students to have their work exhibited and I believe this motivated them to keep going. I tried to convey something to them of my own knowledge of how to curate an exhibition and hang works. We visited the

exhibition site at the beginning of the course when we were planning the tasks. Those that could helped hang the art but many had started their summer jobs at the beginning of May.

The support of art teacher Sakari Sipilä was decisive. We held the contemporary art course (KU5) together. I was responsible for the content of the course, as well as for supervising the students' work and timetable. In addition I also gave 25 hours of private tuition. Sakari Sipilä helped me with the computer and editing the students' videos. He felt it was very important in projects of this nature that the participating teacher be interested in the technology involved and know how to process photographs. On the other hand, the main tools of art today are digital. Although the course meant extra work for him, it didn't seem to bother him. He felt that with two teachers the stress which always comes from running a special course was shared. As the official teacher, however, he naturally carried the ultimate, juridical responsibility for the course and the awarding of marks.

The students experienced this unusually long course as a challenge, even a thrill, but at the same time were happy to have the opportunity of working independently. The video interviews often took place at the weekends, so when autumn rains disrupted arrangements, everything had to be rescheduled. Sakari Sipilä thinks that students accustomed to the strict adherence to timetables in our school system were well prepared for a course of this length. Close contact with the students was essential in order to monitor progress in their assignments and help them with any possible difficulties.

The project also affected the teacher. Though he was from the countryside with experience of living in towns, Sipilä had to rethink his own attitude to the landscape. As an art teacher, who had also painted landscapes, he felt he saw the

countryside from a different perspective than a farmer who saw it as only so many fields producing crops. Sipilä also video interviewed his father, feeling it a challenge to film someone else's personal impressions.

Sakari Sipilä considered landscape a good theme for the project and the students' thoughts on the subject quite revolutionary. In his opinion, viewers often consider the subjects of contemporary art too theoretical and incomprehensible. This subject, however, could be viewed in a different way: one's living environment is always there, just like the water a fish swims in. You only have to know how to look.

Kuvatietosivu

